

HONISMERTETŐ LAP.

SZERKESZTI

RADNÓTI DEZSŐ.

ELŐFIZETÉSI ÁR 5 FRT. — TAGOK INGYEN KAPJÁK.

MEGJELENIK MINDEN HÓNAPBAN.

KIADJA
AZ ERDÉLYRÉSZI KÁRPÁT-EGYESÜLET.
KOLOZSVÁR.

❖ Mondanivalók. ❖

A tagdíjak befizetése. Közeledvén az év vége, tisztelettel kérjük tagtársainkat, sziveskedjenek hátralékos tagdíjaikat az egyesületnek mielőbb beküldeni. A legközelebb tartott választmányi gyűlés sajnálattal vette tudomásul, hogy 4—5 évről szóló hátralékosok is vannak, holott az egyesület kezdettől fogva pontosan küldi a tagdíj ellenében az *Erdély* folyóiratot.

Kiadványaink. A *Székelyföld* című monográfia most van sajtó alatt. Rendkívül nagy késedelmet okozott az a körülmény, hogy a rajzok elkészítésével megbízott festő kötelezettségének nem tett eleget és ezért a munka sem jelenhetett meg a kellő időben. Az egyesület a képeket más festők által most már elkészítettén, a nyomás folyamatban van. Az előfizetők a 2 frtért egy 20 ives olyan diszmunkát kapnak, mely páratlan a magyar monográfia irodalomban. A képekből és szövegből folyóiratunk már hozott mutatót.

Képeink. A *Goró* Lajos által festett műlapokból kettő legközelebb kikerül a *Kosmos* műintézet sajtója alól. A két képet kilencz színben nyomják és kivitele a legművészebb. Az egyik kép a *Gyilkos* tavat, a másik a *Tyejét* ábrázolja. Mindkét kép birtokába tagjaink rendkívül kedvezménynyel juthatnak. Az erre vonatkozó feltételeket legközelebb kibocsátja az egyesület elnöksége.

Ásványvizeink. Az E. K. E. radna-borbereki Széchenyi- és dombháti Livia-forrásvizek forgalma napról-napra növekszik. Az egyesület Budapesten szervezett egy országos ásványvizraktárt (Teréz-körut 3.), honnan ez ásványvizek az ország minden vidékére szállíttatnak. Külön raktárak vannak: *Zomborban* Weidinger A. S.-nél, *Kecskeméten* Gyenes S. és fiainál, *Nagy-Kanisán* Strem és Klein cégnél, *Győr és vidékén* Freund A. fűszerkereskedésében, *Szentesen* Budai és Horváth cégnél, *Esztergomban* Leitgeb Jánosnál, *Vácson* Schmidt S. fűszerkereskedésében, *Rimaszombatban* Heksch Bertalannál, *Jánosiban* Krausz Simonnál, *Czepléden* ifj. Farkas Józsefnél, *Baján* Gludovátz Ferencz utódánál, *Szegszárdon* Ferdinánd Antal és fiainál, *Kolozsvárt* Kónya Sándornál, *Sz.-Udvarhelyt* Riemer K. Gusztávnál, *Bethlenben* Polonyi Sándornál, *Kolozson* Kutsek Istvánnál, *Lekenczén* Fabritius Gidánál, *Miskolczon* Berzy Lászlónál, *Szombat-helyen* Sattler Pálnál, Legáth testvéreknél és Feldmann Miksánál, *Ó-Becsén* Strasser Manónál és Mulik Sándornál, *Verseczen* Weifert G. A.-nál és Reinfeld S.-nél, *Nagy-Kikindán* Manojlovics B.-nél és Hesz Jánosnál.

Folyóiratunk. Az *Erdély* folyóirat folyó évi 1—2 kettős száma és a 3-ik szám teljesen elfogyott. A titkárság felkéri mindazokat, kik a folyó évben a tagok sorából kiléptek, hogy e számokat visszaküldeni sziveskedjenek. A megelőző évekről 3 frt beküldése ellenében teljes évfolyamok kaphatók a titkári hivatalban.

Turista-könyvtárunk. Az egyesület turista-könyvtárt szervezett. E könyvtár részére elfogad a titkárság mindenféle tudományos és szépirodalmi könyvet. Az adományokat a folyóirat borítékán közöljük.

Képeink. Az *Erdély* folyóirat részére elfogadunk mindenkitől tájképeket, néprajzi felvételeket stb. Ha tagjaink ilyen képekkel rendelkeznek, sziveskedjenek azokat a titkárságnak beküldeni.

Kárpát-Muzeum. A Kárpát-Muzeum tárgyait az E. K. E. elnöksége gyűjti már. E muzeumba helyezik el az ezeréves kiállításon levő egyesületi akvarell-képeket, néprajzi csoportképeket és menedékház mintákat. A Muzeumot gyarapítani lehet térképekkel, természeti ritkaságokkal, növényekkel, ásványokkal, kitömött állatokkal, madarakkal, képekkel, néprajzi öltözetekkel és általában mindennel a mi az erdélyi rész faunájára, flórájára, néprajzára vonatkozik. Az adományok nyilvánosan nyugtáztatnak.

Igyunk Livia-forrásvizet!

Kezelő: az erdélyrészi Kárpát-egyesület. Forrástulajdonos: Bethlen András gróf.

Mint gyógyító-viz: páratlan!

Mint élvezeti viz: kitünő!

Dombháti Livia forrás

Orvosi vélemény szerint az összetételhez képest gyógyító ereje is kitünő. Belső alkalmazására, különösen hurutos-bajok gyógyulnak. Emésztési zavarok, étvágyhiány, gyomorégés, gyomorsavanyuság, aranyeres bántalmak, epezsavarok, gyomor és bélhurut javulni fognak a Dombháti Livia-forrásvíz alkalmazására. Kiváló sikerrel használható a légzőszervek hurutjainál, a köhögési inger- és tüdőhurutnál is.

Megrendeléseket elfogad az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület központi főtitkári hivatala Kolozsvárt és az összes osztályok elnökségei. — *Budapest*: E. K. E. orsz. ásványvíz-raktár, Aradi-utca 8. sz. a., *Kolozsvárt*: Kónya Sándor kereskedőnél.

Ugyancsak Dombháton 90 szoba áll a közönség rendelkezésére 60 krtól feljebb.

RADNA-BORBÉREK

(Besztercze-Naszódvármegye)

Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület fürdője.

A legszebb vidéken fenyvesek közt fekszik. Körülötte az Ünökő, gyopáros Korongyos, Krecsunyel, Omuluj, Klaj hegyek. Nem messze a történelmi nevezetességű borgói és radnai szorosok. Fekvése a legfenségesebb. A völgy, hol a fürdőtelep van, őserdők örökzöldjéitől csodás szépségű. Bukovina-felé kapuja a híres Ördög-szoros a Bálint és Gábor szirttel és tovább sötét és bizarr szirttömegek mindenhol. A tölgy-, bükk- és fenyves erdőkből ozonos levegő terjed szét és hús patakok édes moraja zug felénk. Vize kitünő vasas savanyú viz. Vastartalma 10° C. Hasonmása a hirneves a karlsbrunni, charlottenbrunni és krynciai vizeknek. Orvosi értéke felülmúlja ezeket.

Vérszegényeknek páratlan hatása.

Kolozsvártól—Beszterczéig vasuton. Beszterczétől kocsin lehet ide jutni (6 frt). Szobák ára mérsékelt. Az E. K. E. vendéglőjében 80 krtól 1 frt 70 krig kaphatók kényelmes berendezésű szobák. Gyógydíj 1 frt. Koszt: ebéd (4 tál étel) 80 kr, vacsora 50 kr. Meleg fürdő 35 kr, hideg fürdő 10 kr.

Budapest: E. K. E. orsz. ásványvízraktár, Aradi-utca 8. sz. a., *Kolozsvárt*: Kónya Sándor kereskedőnél. — A magas fekvés, a gyönyörű erdős környezet, a pompás hegyi utak, a fenyvesek kigőzölgésétől fűszeres, friss, tiszta levegő, a kitünő viz, az érdekes kiránduló helyek: a legelső klimatikus gyógyítóhelyé tették e fürdőt. — **Fürdőidőszak kezdete jul. 1., vége szept 5.** — Kérdezősködőknek kimerítő felvilágosítással szolgál az E. K. E. főtitkári hivatala Kolozsvárt (Jókai-utca 11. szám) vagy a radna-borbereki osztály elnöksége Ó-Radnán. — A nyári idő alatt naponként közlekedő postáját.

Kolozsvár, 1896. febr. hó.

Telefon 76.

AZ ELNÖKSÉG.

Gombos Ferencz Lyceum-nyomdája

Kolozsvárt, Bel- és Kultorda-utca sarkán

a legmodernebb betűfajokkal gazdagon fölszerelve, bármily diszes kiállításu

KÖNYVNYOMDAI MUNKÁKAT

úgy helyi, mint vidéki megrendelésre gyorsan és legjutányosabb árak mellett készit.

Tisztelettel

Gombos Ferencz Lyceum-nyomdája.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS „ERDÉLY”

1896-ik évi folyamára.

V-**IK ÉVFOLYAM.**

Szerkeszti: **Radnóti Dezső.**

Az »Erdély« nagy alakban, évente *számos képpel külön műmellékletekkel* jelenik meg.

Czélja az „Erdély“-nek megismertetni a közönséggel hazánk legszebb részét, az erdélyi részt. Ez a páratlan szépségű földrész eddig ismeretlen volt, a gyönyörűbb helyek megtekintésére vezető utakról semmi tájékoztató nem jelent meg. A kitűnő gyógyító hatású fürdők-nek nem volt közönsége, az ásványvizek-nek nem volt piacza. A néprajzi különlegességek összegyűjtésére és legalább irásban megörökítésére nem volt organum. Ezeken a bajokon kívánunk segíteni az »Erdély«-lyel, mely viszonyainkhoz képest a legszebb kiállításban honismertető, turistasági, fürdő- és ásványvizügyi, valamint néprajzi tartalommal jelenik meg.

A 6-ik számot érdekes turista-közlemények töltik meg. A vezércikkely elmondja azokat az okokat, melyek miatt a turista-kongresszus elmaradt. Ebből mindenki beláthatja, hogy ezt a fontos mozgalmat a M. T. E. kicsinyessége és járatlansága ölte meg. Utána két angol író: *Stuart Benedikta* és *Miss F. G. Armstrong* írják le vonzóan és sok melegséggel erdélyi utjokat. Az elsőt *Boross György* tanár, a másodikat *Hindy Árpádné* fordította. Szándékosan benne hagytuk e közleményekben a két kiváló angol írónek némely tévedéseit is, mert ezekből ítélhetjük meg legjobban, miként gondolkoznak a külföldiek rólunk. *Stuart Benedikta* arczképét is beküldte hozzánk, melyre sajtókezüleg rárajzolta az egyesület jelvényét. *Hoffmann Géza Borszék* érczvidékéről ír, élénk fantáziával és hivatásos írónál is dicséretre méltó könnyedséggel. *Versényi György dr.* a *Sólyomkő*-ről ír ismertetést, jóizü humoros adatokkal füszerelve leírását. A következő közleményben megkezdtük a turistakongresszus tárgysorozatába felvett előadói javaslatok közlését, mintegy kongresszust tartván a papíron. E közlemények sorát *Hangay Oktáv* kezdi meg *Ifjusági turistáskodás* czimmal. — *K. Nagy Sándor* *A gainai leányvásár*-ról ad becses dolgozatot. Ez ismert turistánk leírása, mely egy rendkívül érdekes népszokást ismertet, igen élvezetes. *Balázs Péter* felolvasása a Szepességről, tanulságos és ismeretterjesztő cikkely. Végül közli a füzet gr. *Béldi Ferenczné* arczképét is. A nemes grófnő az E. K. E. néprajzi bálja révén került a turisták közé.

Az »Erdély« mint ifjusági olvasmány is számottevő. A fogékony ifjuság lelkébe a hazaszeretet szent tüzét csepegteti és honismertető tartalmával kiegészíti a hazai földrajzi oktatást.

Az „Erdély“ 2—3 ives tartalommal, diszes borítékban megjelenő füzeteit az E. K. E. tagjai 3 frt tagsági díjuk fejében ingyen kapják, azonban előfizetés utjánis megrendelhető és pedig:

Egész évre 5 frt.

Félévre 2 frt 50 kr.

Az »Erdély« előfizetői kedvezményes árban rendelhetik meg az E. K. E. összes kiadványait.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: **Kolozsvárt, Jókai u. 11 sz.**

ERDÉLY

HONISMERTETŐ LAP.

AZ ERDÉLYRÉSZI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADÁSA.

V. évfolyam.

Szerkeszti: RADNÓTI DEZSŐ.

Kolozsvár, 1896. 6. szám.

Az elmaradt turista-kongresszus.

— A Magyar Túrta-Egyesület kudarcza. —

Sajnálattal értesítjük olvasóinkat, hogy a turista-ügy fellendítése érdekében megindított ama hazafias mozgalmunkat, mikép az ezeréves ünnep alkalmából turista-kongresszus rendeztessék, a Magyar Túrta-Egyesület ügyvezető-ségének tájékoztatatlansága és gondatlansága tönkretette.

Előre láttuk, hogy az *Országos Túrta-Kongresszus* ügye olyan kezekben, mint a mi-lyenben volt, elposványosodik és a kicsinyes zsörtölődések és surlódások hinárijába fullad. Mult füzetünkben ennek a félelmünknek kifejezést is adtunk és ime a tények teljesen meggyőztek arról, hogy a Magyar Túrta-Egyesület ügyvezetősége teljesen képtelen nagyobb-szabásu mozgalmat szervezni és vezetni.

Páratlan az a tájékoztatatlanság, az a holt formákhoz való görcsös ragaszkodás, melylyel az ügyvezetőség ezt a szerencsétlen kongresszust megrendezni akarta. Semmi élet, semmi elevenség, semmi lelemény nem volt ebben a rendezésben. A legkisebb részletről jegyzőkönyvet vettek fel és visszautasított az ügyvezetőség minden önállóbb javaslatot, indítványt és tiltakozott eljárását illetőleg minden jogos kritika ellen, úgy, hogy a végrehajtó-bizottság jegyzőkönyvei nevetségesen minden egyébről szólnak, csak nem a kongresszusról.

Az E. K. E. tudván azt, hogy a kongresszus kezdeményezése nevéhez fűződik, ismét-ten közbelépett, sürgetett, sőt kényszerítve volt a végrehajtó-bizottság helyett — de mindig az elnök tudtával és beleegyezésével — többször intézkedni is. Erre természetesen a budapesti ügyvezetőség a végrehajtó-bizottsággal azonnal gyűlést tartatott és rögtön tiltakozott a beavatkozás ellen.

Hogy miben hibázott a budapesti vezetőség, azt az alábbiakban soroljuk fel. Félreértés kikerülése végett megjegyezzük azonban, hogy a végrehajtó-bizottságnak két elnöksége volt: egy *budapesti*, mely a M. T. E. elnökségéből állott és egy *vidéki*. Előbbi intézte az összes ügyeket és így *a felelőség is mindenért a budapesti ügyvezetőséget terheli*.

1. Hibázott az ügyvezetőség, hogy junius 30-áról a kongresszust elnapolta. Erre se felhatalmazva, se feljogosítva nem volt, mert az összes turista-egyesületek képviselőiből megtartott értekezlettől csak azt a megbízást kapta, hogy jun. 30-án a kongresszust megrendezze, de arra már felhatalmazást nem kapott, hogy az utolsó perczen minden komolyabb ok nélkül azt elhalassza. És elhalasztotta ezt a végrehajtó-bizottság egyik elnökének tudtán kívül és akkor, mikor az elhalasztás okául felhozott tény maga az elnök személyes közbenjárásával már elenyészett. Az elhalasztás oka t. i. az volt, hogy a védnökökül kijelölt miniszterekhez a kiküldött bizottság még jun. 12-én sem tudott a bizottsági tagok távolléte miatt elmenni. Valjon nem lehetett volna-e más tagokkal elvégezni a miniszterek felkérését, szükséges és megokolt volt-e oly görcsösen ragaszkodni a megállapított névsorhoz?

Az elnök az elhalasztást az ujságokból olvasván, erre vonatkozó távirata jun. 19-ről keltezve, következőleg szól:

Tegnapi lapokban olvasom, hogy kongresszus elhalasztva. Kérek sürgöny-választ, ki határozta ezt. Budapesten én mindent elintéztem. Ha lehetséges, meg kell kongresszust most tartani. Gr. Bethlen Bálint.

Ime, ebből is konstatálható, hogy az elhalasztásnak semmi komolyabb oka nem volt.

2. Hibázott az ügyvezetőség abban is, hogy a kongresszusi tagsági díjat oly magasan állapította meg. Az eredeti javaslat szerint, melyet Téry Ödön dr. terjesztett elő, 3 frt lett volna a tagsági díj. Csak nagy nehezen volt Téry ur ka-

paczitalható, hogy ennek felével is megelégedjék. Az E. K. E.-nek ügyrend-javaslatában tagsági díj nem is volt megállapítva és a tények bizonyítják, hogy ez lett volna a leghelyesebb megoldás, mert egy egészen ismeretlen ügy erkölcsi támogatására nem lehet tagokat anyagi kötelezettségekkel gyűjteni.

A tagsági díjak beszédését is oly formában eszközölte a bizottság, hogy egyes testületekre nézve az valóban sértő volt.

Az E. K. E. a saját tagjai után maga kívánta ezt a díjat beszélni. Mint erkölcsi testület erre talán feljogosítva is volt. A pénzek a pénztárhoz folytak be és hivatalosan jelezte az egyesület, hogy az így befolyt összeggel a pénztáros el fog számolni a végrehajtó bizottságnak és ennek következtében kérte az igazolványoknak előre való elküldését.

A bölcs végrehajtó-bizottság budapesti elnöksége azonban erre azt válaszolta, hogy az igazolványokat csakis akkor küldi meg, ha az azokért járó összeg *előre* beküldetik, különben *nem*.

Nos, tehát egy erkölcsi testületnek nem volt akkora hitele, hogy az igazolványok részére előre leküldettek volna. Talán félt a budapesti ügyvezetőség, hogy nem kapja meg utólagosan az összeget? Talán nem bizott az E. K. E.-ben, hogy pontosan elszámol a hozzája befolyt összegekkel? Ennek az eljárásnak az lett az eredménye, hogy az E. K. E. nem fogadván el többé kongresszusi tagsági díjakat, az illető nem is küldte fel a végrehajtó-bizottságnak, sőt egyik-másik tag értesülvén az elnökség válaszárol, azt megbotránkoztatónak és sértőnek jelentette ki.

3. Hibázott az elnökség, hogy a kedvezményes vasuti jegyeket is csak az utolsó perczen küldte szét. A kongresszusra jelentkező tagok levélben és táviratilag sürgették az E. K. E.-nél az igazolványokat. Erre az E. K. E. a kongresszus elnökének, gr. Bethlen Bálintnak és egyik titkárának aláírásával — tehát teljesen szabályosan — kényszerítve volt a M. Á. V. igazgatóságától azok kiállítását maga kérelmezni. A jegyek megérkeztek ennek következtében aug. 8-án és az E. K. E. nyomban elküldötte azokat aug. 9-én a végrehajtó-bizottságnak. Talán úgy szintén 8-án ébredt fel a végrehajtó bizottság budapesti elnöksége, hogy jó volna a jegyek ügyében is tenni valamit. És ilyen későn el is ment a M. Á. V. igazgatóságához, hogy intézkedjék,

azonban itt rémulve értesült, hogy az E. K. E. kérésére azok már elküldettek. Nosza, rögtön összehívta a végrehajtó-bizottságot és a beavatkozást illetéktelennek jelentette ki, holott, ha jól tudjuk, gr. Bethlen Bálint épügy elnöke volt e bizottságnak, mint Téry Ödön és Radnóti Dezső épügy titkára volt a bizottságnak, mint Marinovich Imre dr. és így tehát egészen szabályszerűen folyamodhattak a jegyekért.

A jegyek most már megvoltak, hanem a kupaktanácsnak is beillő budapesti elnökség csak az utolsó perczen expediáltatta azokat, úgy, hogy sokan utaztak Budapestre jegy nélkül is.

4. Hibázott a végrehajtó-bizottság budapesti elnöksége azért is, hogy a nagy nehezen megnyert kedvezmények élvezetére semmi alkalmat és módot nem nyújtott a tagoknak. Igaz, az iroda a M. T. E. helyiségében volt és itt mindenki kiválthatta azokat. Azonban az iroda az egész nap folyamán zárva volt és több tag bizonyítja, hogy ismételten ott járt, de mindig zárt ajtókra talált. A különben nagy-képü ügyvezetőséget csak este a bús szellő hajtotta az irodába. Így tehát a jelentkezők majdnem mind elestek a hirdetett kedvezményektől.

5. Legkoloszálisabb hibája a budapesti rendezőségnek az volt, hogy nem járt utána pontosan, hogy az elhalasztás után, aug. 19-én, az ünnepélyek csarnokában megtartható-e a kongresszus. Mert tényleg úgy történt, hogy erre az időre és helyre már előzőleg ki volt tűzve a kath. egyesületek kongresszusa és ugyancsak erre az időre és helyre tűzte ki a bizottság is a kongresszust. A hibát a kongresszusok elnöke Matlekovics Sándor dr. vette észre, a ki nyomban át is irt, hogy vagy halasztassék el ismét a kongresszus, vagy helyéül az emeleti kis terem jelöltessék ki. A bizottság az utóbbit fogadta el, azonban a változásról a jelentkezőket egyáltalában nem értesítette. És megtörtént az a nevetséges eset, hogy a kongresszusra vidékről felrándult mintegy 200 tag elment a kath. kongresszusra és ámulva hallgatta, hogy a merész túristák hegyek és havasok helyett áhitattal és szent buzgósággal Istenről és templomról beszélnek folytonosan. A kongresszus elnökségének tagjai is csak hosszas keresés után fedezték fel a kongresszus gyülestermét, mert lépcsőn, ajtón — a mint ez ilyenkor szokásos — sehol utmutatás erre nézve nem volt.

Kolozsvári képek.

Írta: **Stuart Benedikta.**

STUART BENEDIKTA.

Ezek után csak természetes, hogy a kongresszus megtartható nem volt és az a méltatlankodás is természetes volt, melylyel a vidékről feljött tagok a budapesti elnökséget illették.

Nem akarunk ama híresztelésnek hitelt adni, hogy a rendezésnek illetően módon való vezetése azért történt, hogy a M. T. E. tagjai többségben legyenek és ezekkel kongresszusi határozatképen kimondják és kikiáltásák az országos turista-egyesületek szövetségét, mely ellen minden turista-egyesület már megelőzőleg nyíltan fellépett, de melyet a M. T. E. olyan erőszakosan a kongresszuson is keresztül vinni akart. Ha ez volt ezzel a célja, úgy a vidéki egyesületek csak örvendhetnek, hogy a kongresszus nem tartatott meg.

A tanulság mindezekből az, hogy a M. T. E., mely oly nagy hangon *egyetlen országos turista jellegű egyesületnek* nevezi magát, nem egyéb egy kis helyi egyesületnél és egyáltalában nem alkalmas arra, hogy a túristaság érdekében megindítandó mozgalmak elére áltittassék; szervezete a betükhöz, a formákhoz van nőve, azoktól mozogni nem tud; szelleme, iránya nincs és egy beteges láz gyötri, hogy ő a turista-egyesületek feje, esze és mi mindnyájan a vidéken nevetséges kísérletezők vagyunk.

Emlékszel-e olvasóm, arra az egyhangú sivar mulatságra, midőn átlapoztál egy arczkép-albumot, mely ezelőtt néhány évvel minden nappali szoba asztalán található volt.

Jutnak-e eszedbe azok a merev, nehézkes csoportok, azok az émelygős jegyepárok, azok a torkig begombolkozott menyasszonyok és azok a meztelen bubák? És a mikor ezt meglepően színlelt érdeklődéssel végig lapoztad, emlékszel-é, mint ajánlották a tájképek, vizesések, jéghegyek stb. fénykép gyűjteményét, a mely még kimondhatatlanabban fárasztóbb volt amannál is.

Megvallom soha sem voltam barátja a válogatás nélkül összeállított fénykép albumoknak. Ugy tetszik nekem, hogy nagyon rossz izlésre vall, ha valaki kedvelt barátjai vagy kedvenc helyei képeit kiteszi bármely alkalmi megjegyzésnek vagy meggondolatlan bámulásnak, — főleg, ha azokhoz benső barátság is fűzi. Én örvendtem, mikor a fénykép albumok kimentek divatból.

Ezért van, hogy a Magyarországon közelebbi kirándulásomon szerzett képeket olyan csarnokba helyeztem el, a mely el van zárva a közönség szeme elől, de a melybe magam egyedül gyakran belépek s kimeríthetlen gyönyörűséggel szemlélem.

Az én képeim soha sem lesznek egyhangúak és untatók, mert én ezeket saját tetszésem szerint cserélgethetem, a látóképeket módosíthatom és az arczképeket divatosan állíthatom össze. Valóban az én képeim, melyeket egy feledhetlen kirándulás napfényén szereztem, kevésben hasonlítanak a közönséges fényképekhez.

Képcsarnokom egyik helye fölött a jelző táblán *Kolozsvár* áll, és ebben egy néhány kép valóban páratlan.

A belépésnél ott van egy néhány darabos karczolat a titokzatos magyar pusztáról. Ott van a »Tétkozló fiu«, a mint terelgeti disznó csordáját a vérvörös lemenő nap fényárjával szembe.

A ménes csorda hosszú farku paripái, melyeken akár Attila és emberei is lovagolhattak volna, a látóhatár szélén vonul el az itató felé. S az a kis libapásztor leány, a mint döcögő, fehér madarai után lépdel, éppen mintha Grimm meséiből állott volna elő.

Azután következik a sorban az 1. számú kép, mely a mint rá gondolok, ismét az első meglepetés teljes erejével áll előttem — ez az a csoport, a melynek sötét alakjai és kíváncsi arcai Kolozsvárra megérkezésünkkor egy erős tömeggé voltak összeverődve.

Minden emlékem között ez a legkiválóbb, még társa az elbucsuzás képe sem állja ki a versenyt vele. Mert a mikor elindultunk Kolozsvárról, — ha nem csalódom — sok barátunk volt, a mi természet szerint, elbucsuzásunkat nagyon melegen személyessé tette. Mig ellenben első fogadásuk idegenekhez szólt, támaszkodva az azonos célokra és reményekre a világ haladása, a béke, szahadság és kölcsönös egyetértés feltétele alatt, melyet önök nagylelkűségéből előlegezték!

Valóban ennek a jelenetnek a képe engemet egyszerre nagyon büszkévé és nagyon alázatossá tesz!

Még sok más kép is van itt, melyeket az emlékezet lerajzolt, hogy majd később elévhessem és gyönyörködhessek bennök. Termékeny völgyek zöld távlatképei, a kék örhegyek; a szűk és jókedv kalaidoskop szerű hullámai, a mint a néptömeg a sétatéren tolong a maga vasárnapi mulatozásai közepette; a komoly égbetörő templom, a mint ott áll a lábai alatt nyüzsgő vásárosnép között

Vedd mindezekhez még — hiszen a mint már jeleztem, az én fényképezési módom egészen sajátos, mely a közönséges tudományt jóval megelőzte — vedd ide a rózsák illatárját, a cigányzenét, a mely ismeri a szerelemnek és fájdalomnak minden titkát világkezdeté óta; az önök lelkesült arcának sokféle kifejezését, az önök beszédjének zamatos mély hangját, a mely párosult a kelet finom bájával

London egyik utcájából írom ezeket a sorokat, hol a fák piszkosak és még mielőtt idejük eljött volna, már lehajtották fejüket. Amott az a folyó nem az »Ezüst Themse«, hanem egy unalmas, szürke folyó a viharos égbolt alatt. Az önök Szamosa megvetne egy ilyen mord és durczás nagybácsit.

A járókelők nyilván kifáradtak a négy havi melegben.

Már most lehet-e csodálni, ha én egy ilyen látványtól élvezettel fordulok az én kincstáramhoz és válogatott képeim között újra átélem azokat a napokat, a melyeket Kolozsvárt töltöttem.

És én a végén nem mentegetőzöm, hogy saját arcképeimmel terheltem önöket, mert kérdelem, hogy végül is nem vagyunk-e barátok?

Kirándulás Erdélybe.

Irta: Miss F. G. Armstrong.

Ha ezelőtt egy héttel valaki kérdezte volna tőlünk: hol van Kolozsvár? mi az a Kolozsvár? folyó vagy hegy? megye vagy város? melyik a négy angol nő közül tudott volna felelni, a kik most kerültek haza az erdélyi »vadonból«. De most már Kolozsvár előttünk az a szó, a mely egész életünkön keresztül igen boldog napokra emlékeztet. Gyönyörű vidék, gyarapodó város! A székhelye oly vidéknek, a hol a középkor, a rég mult és a mai élet tevékenysége barátságosan párosul. A festői tér, a mely körül veszi a nemes székes egyházat, egy vegyülete a multnak és jelennek. Maga a templom körülbelül a tizenegyedik századból való, gyönyörű mintája a goth és különös vegyülete a keleti stylusnak, mely nem közönséges hatást gyakorol az emberre. Körülötte a városi munkás élet folyik. Itt korán reggeltől késő estig az emberek jönnek-mennek, a parasztok érdekes tájviseletökben, románok, bolgárok, szászok (egy idevaló faj, a mi vérünkkel testvér) és köztük mozognak vegyesen az önök párisi legdivatosabb és előkelő öltözetben. Gőzvasut, régi, ősi családi hintó, a mai kornak megfelelő kocsis, vad bivalyos szekér, szelid tekintetű tehenek által huzott kordé, nagy-

szarvu ökrök is vegyesen mozognak. A paraszt, a ki ezeket a különböző fogatokat hajtja, himzett báránybőr kabátkát visel, a mely csak úgy könnyedén van vállára vetve, a hazai vászonból készült szép himzett ing felé.

A parasztok alsóteste egy bü vászonba van rejtve, a mi leginkább hasonlít egy két részbe osztott szoknyához; lábaik többnyire meztelenek, de a városban puha bőr csizmát hordanak. Ez oly divat, a mit már ök két száz év óta változatlanul viselnek. A nőknek igen festői öltözékük van, házi vászonból (a mit rendszeren magok fonnak és szőnek) himzett felső ing, a mely a nyaknál meg van szóritva, roppant bő ránczos ujjal, mely a csuklónál meg van kötve, fekete vagy sötét kék nagyon ránczos bő szoknya valamilyen rítkó színből szélesen szegve; e szoknya úgy van derékig fölhajtván, hogy oldalt a szegély látszik, a kötény pompás kivarással és rojttal van diszítve; az egész öltözetet befejezi a piros antique csizma, mely takarja szép lábacskaikat. A férjes nők különböző színű kendővel kötik be fejüket. A hajadon leányok haja két fonatban lóg leeresztve, élénk színű (piros, kék vagy mindkettő) szalaggal befonva és minél hosszabb és szélesebb a szalag, annál diszesebb

Ennyit az első szokatlan benyomásról, a mi az embert megkapja, egy oly városban, a hol nagy a műveltség, van orvosi, jogi, theologiai, philosophiai egyeteme, a milyenhez hasonló kevés van a mi hazánkban is, kivéve nagy egyetemi városainkat. Edinburg az a város, a melyik leginkább hasonló Kolozsvárhoz. Ez erdélyi város egykor székesfőváros volt s a saját földjének törvényeket alkotot. Ugy mint Skócia fővárosa, főhelye volt a nagy vallás mozgalmaknak a reformáció napjaiban.

Kolozsvár szintén úgy, mint Edinburg, ott trónol a hegyek közt mint királynő, de ege nem hasonló a mi északi városunkhoz. Itt az égbolt kék és felhőtlen, levegője lágy és balzsamos, festői falainak légköre napfényben fürdik. A város gyönyörű fekvése, az utcák terek különös festőisége, lakosainak eredetisége nagyon mély benyomást tett reánk, de még valamit akarok mondani a kedves Kolozsvárról.

Mikor mi tele kézzel a nemzetközi nagy sajtó-kongresszusról ott hagytuk Budapestet Erdélyért, vakon mentünk oda, a hol csak vadont és műveletlenséget gondoltunk. Ugyan a rendelkezésünkre bocsátott vasuti szalon kocsis oly fényvel volt berendezve, hogy szemünk, felnyilhattak volna.

Egy igen kedélyes utazás után az egész magyar Alföldön keresztül, mely most is oly termékeny, hogy valamikor egész Európának a magtára volt, Erdély határához értünk, s ott egyszerre a látványosság változott; sebes folyó által mosott hegyek, bájos völgyek, a miket fájdalom, csak úgy félhomályban élvezhattunk s csakhamar utunk végéhez értünk.

Kolozsvárt a polgármester, hírlapírók és az Erdélyrészi Kárpátgyesület fogadtak bennünket, de milyen fogadtatás volt az, melyet soha többet nem reménylünk, csak ha az édes Kolozsvárra mehetnénk még egyszer vissza. Anyanyelvünkön fogadtak és jól is beszélnek, úgy, hogy nehéz elhinni, hogy Európának a keleti részén vagyunk; kocsik vártak reánk és elvittek a „New-York“ szállóba,

mely fényre és kényelemre egyforma a londoni Metro-pole-szállóval. Pompás szobákkal rendelkezünk, felséges vacsorához vezettek, s ott mindenki hazai nyelvünkön fogadott, barátságos arcok mosolyogtak reánk, kézzorítások, a melyek a legforróbb barátságról tanuskodtak és mi teljesen otthon éreztük magunkat. A mi rövid otlétünk alatt a vég nem tagadta a kezdetet. Utunk igazi rózsás ut volt és mi képzeletben valóságban ennek a vidéknek, az ő kedves édes vad zenéjének, s cigány tánczainak éltünk. E zene különös vegyítke az örömnök és mélabusságnak, a mely úgy látszik e nép kedélyét jellemzi; virágok, barátságos arcok és forró szívek közt éltünk és mikor visszavonhatatlanul indulnunk kellett, igazi bánattal bucsuztunk el Kolozsvártól.

A Székelyföld érczvidéke.

Írta: Hoffmann Géza.

Borszék gyönyörű vidékének a legnagyobb része még felfedezésre vár. Különösen sokat, érdekeset talál ott majd a turista, és még többet, a ki a turisztági kirándulást a geologiai kutatással, a föld összetételének, alakulásának tanulmányozásával köti össze.

Hazánk legérdekesebb, legszebb, de legkevésbé ismert vidéke ez. S már magában véve az a körülmény, hogy talán ez az egyedüli nagyobb hely, mely a vasuttól a legtávolabb esik, — teszi oly ismeretlenné s tartogatja a jövő számára ős eredetiségében. Itt még a természet rendezi óriási parkját, itt az épít szikla tornyot, a *Bisztricsora* pisztrangos vize fölé, az iparkodik fenyőfával benépesíteni a kopárrá lett hegyoldalt, az ékesíti fel a patakok partjait méteres páfrányokkal, szóval saját izlése szerint rendezi be parkját, a melyhez hasonlót az ember nem alkothat soha.

Itt az ember még keveset rontott. A disz, a báj, az mind a természet műhelyéből került ki. S még az ember sem szorult arra, hogy mindennapi kenyereét gyárak zakatoló gépei között keresse, mert hiszen az áldott föld adott annyi és olyan forrást, a melyből jut bőven, a messze idegenben levőknek is.

S a ki felkeresi Borszék hűvös fenyveseit, csodálkozva hallja, hogy ott tul a Bükkhavason, még inkább elrejtve ős erdők közé, egy második Borszék várakozik a jövő korszakok fürdőzőire; gazdagabb, hatalmasabb forrásokkal, mint a mostani. Tehát még a holnapra sem kell aggodalommal gondolni. — A szaporodó emberiséggel megjő annak is az értéke, a mibe most még a bélbóri oláh gyermekek falevelet, füvet dobznak, hogy más nap abból kövesült furcsaságot kapjanak. S a források buzognak, mindenik más és más alkatórészszel telítve várja azt a kort, a mikor az emberek majd jobban megbecsülik a szép természetet s annak kiváló adományait.

Valjon elérkezik ez, valjon a magyar belátja-e azt, hogy hazájában is megtalálja mindazt, a miért a külföldre viszi pénzét?

Majd ha talán a külföld felfedezi ezt az igazi szép vidéket, hol a természet nem szorult mesterséges díszítésekre, akkor talán mi is divatba hozzuk Kárpátjaink kies üdülő helyeit.

Valahányszor az a nyughatatlan emberi természet felkergetett az égbe tornyosuló sziklák titkainak kifürkészésére, mindannyiszor valami különös elfogultsággal néztem e páratlan szép hegyvidéket. Nem is lehet azt leírni, nem is lehet ahhoz szavakat találni, hogy mi az, a minek befolyása alatt állunk, a mikor pl. a bélbóri

Harlagia ormairól letekint a *Velea Szaka* főléséges völgyébe, mely ott huzódik el 500—600 m.-nyire alattunk, sűrű fenyvesektől koszoruzott bércek között, azzal a csábító tiszta folyóval a kis Beszterczével, azzal a kigyózó hegyi uttal, a melyet csak a természet gondoz, a mikor körül növeszti egy kicsinyített erdővel — páfránynyal. A mikor végigjártatjuk tekintetünket a komor hegycsúcson, a melyek vállvetve állanak egymás mellett, oly sűrűn, mintha a természetnek végső erőfeszítése lenne, hogy megőrizze ezt a föld részét az ember civilizáló szándékai ellen, és megőrizze azt magának, úgy, a mint alkotta!

Az élet és speczialisan életpályám kincseket keresni üzött ide s én az őserdők sűrű, sokszor bejárhatlan régiójából a helyszínére érve, kénytelen voltam a tudományok rideg és idealismust nem tűrő módszereihez nyulni. Kutató társammal némán, ugyszólván szent áhitattal néztük azt a páratlan képet, a hol nem zavar semmi emberi, a hol nincs más, csak a természet és mindenben annak főléséges alkotása!

Egyikünk sem nyilvánította ki érzelmét, de tudom, hogy mind a ketten azt gondoltuk, hogy kár e gyönyörű földterületet az embernek elrontania, — bár maradna ez így örökké: a természet nagyszerű templomának.

A legyőzhetlen akadályokkal szemben oly jól esett utána gondolni: jól van ez így, — ne is jöjjön ide ember telhetetlen kincsszomjával feldulni e páratlan szép vidéket, összerombolni sziklát, kiirtani erdőt, megfertőztetni a kristályos patakokat.

A madár daltól visszhangzó erdő mégis bájosabb, mint ha a szép völgynek pöröly ütéseit, zürzavaros lármáját sokszorozná a diszétől megfosztott bérce. Éde-sebb szívní azt a balszamos levegőt, mint a kőszén füsttel és a nehéz szerek által felvert por keveréket.

Jól van ez így, bár maradna sokáig hazánk tündér kertjének, hová pihenni, üdülni és szeretni tanulni a természetet tör az élet fáradt munkása.

*

Borszék regényes utja, már annyira ismeretes, hogy annak leírásánál kifogyott minden jelző. A ki nem látta, úgy hallotta, vagy olvasta szépségei magasztalását. Különösen *Ilva* az, a mely az átutazó figyelmét leginkább felkelti.

A Maros még mindig tiszta, üde. Sebes rohanásával, különösen tavaszi olvadáskor sok bajt okoz a szorosban kiépített állami utvonalnak.

Itt már elértük a fenyves régiót s a szikla, mely minden oldalról bástyaszerűen vesz körül, rendkívül impozánssá teszi ez utrészetet. Különösen télen felejt-hetlen látványt nyújt.

Keskeny szűk szoros, három nagyobb-szerű sziklatömb által határolva, ezek lábánál rohan el a Maros, számtalan kisebb-nagyobb barlangot alkotva bennök. A sziklák trachit tuffokból állanak s karzatszerűen több padra vannak osztva. Az egész egy óriási amphiteatrumhoz hasonlítható. Téli időben a sziklákból szivárgó víz megfagy s hatalmas jégcsapokkal disziti e karzatokat. Remek látvány! A haragos zöld fenyőfa elszórva a szikla tornyokon és zuzmarával behintve, a jégbe öltözött sziklasor a napnak ragyogását tükrözi vissza. A levegő telve a fagyott párával, mintha havaznék 4—5 m. magasból, míg felettünk a tiszta égbolt. Páratlanul szép téli kép, a fantasia sem alkothatna szebbet.

Geologilag is igen érdekes hely ez, mert a Kelemen havas lábánál vagyunk, tehát abban a területben, a mely a Székelyföld legészakibb részének érczes területét képezi. De érdekes azért is, hogy a mult korszakokra egy pillantást vethetünk. *Ilva* közeze javarészt conglomerát. A vulkáni hamu és láva egyvelege. Látunk itt nagyobb tömböket is, körülzárva a vulkáni kötőanyag által. A nagyobb viz azonban egyre mossa

egyre áztatja ezt az anyagot, annyira, hogy a nagyobb és egységes szerkezetű gömb egészen szabad marad. Vizáradás, avagy egy hatalmas jégtorlasz kiemeli helyéből s tova gördíti. A helyén üreg támad, időnként folyamán barlang, majd hegyszakadás, s így készül az ut a szikla szorosban. Ilva most keskeny szoros de a geológiai korszakok folyamán bizonyára az is oly tágas medence lesz, mint pl. Toplicza völgye, mely most kiszélesítve, csak itt-ott visszamaradt sziklájával jelzi, hogy bizony ez is egykor oly szűk, sőt annak előtte a tulsó parttal egy meg nem szakadt hegygerincz volt.

Azok a magános nagy szikla tömbök az országot mentén, mint valami várromok, daczolnak a pusztító enyészettel — de hiába, a természet rombol, épít s általánosságban mondhatjuk, hogy egyenget. Vulkánjaink mind kisebb térre szorúlnak s a víz munkája mind általánosabbá válik. Valószínű, hogy a jövő korszakokban földünk általános domborzati jellege — alföldi lesz.

Bizonyára valamikor a Maros is, úgy folydogált alá, mint felesleges víz, abból a nagy tóból, mely a gyergyói medenczét képezte.

A turista utja mennyivel szebb, ha mindezt a geologus kutató szemével nézi!

Látni véljük a letűnt korban azt az óriási erupciót, mely Európa egyik leghatalmasabb trachit lánczát alkotta — a *Hargitát* s ennek északi, a Maros által elmesztett, de fő tömbjét a *Kelemen havast*. S ez az erupció két gyönyörű tavat zárt körül: a mostani csiki és gyergyói medenczéket. Egy gerincz választotta el egymástól őket, mint most is ugyanaz a gerincz anyja az Oltnak és a Marosnak. S mind a kettőnek egyforma szerepe volt, az is rontott Tusnád körül s a Maros is Ratosnyánál. Mind a kettő alámosta, átszakította a bástya falát, kiszabadult börtönéből, a melybe erőszakosan zárta a tűz.

Talán a Niagarához hasonló vizesés volt itt is egykor, vagy még ennél is szebb lejtőn zugva, ezüstös habokra szakadva rohant alá a kristálytisza víz, mint egy óriási csipke szalag, a melynek fodraiban ragyogó szinpompában törött meg a napugár.

A *Mesterháza* szép völgyeiben visszamaradt kicsiny vizesések talán kicsinyített utánezatai annak, a mi egykor itt nagyban volt meg.

Mint már említém Ilva az első pontja annak a geológiai érdekes vidéknek, a mely az ásványországban a legváltozatosabb. — Minden mellékvölgyben kapunk valami ércz kibuvás, szénteletet, kőzetet, márványt fel egészen a Kelemen havasig, az ország keleti határáig, s délre Balánbányáig. S ha bányászatilag ma egyik sem nevezetes, mégis az ásványország az, a mely a fő szerepet játsza, mert hiszen a borvíz sem egyéb, mint az ásványok oldata. Borvizek tekintetében pedig a legváltozatosabb és a legdazdagabb vidéke az egész országnak.

Valószínű, hogy e kibuvások mind egy főérből erednek, a mely benn van valahol a Kelemenhavas főtestében s ott bizonyára igen dus, igen érdekes, — de odáig eljutni, azt felkeresni ma nincs oly tőke, nincs olyan munkaerő.

Borszéki tartzkodásom alatt, már hivatásomnál fogva is, sok ilyen érczkibuvás felkeresésével foglalkoztam s igen érdekes és tanulságos kirándulásokat tettem e hatalmas hegyvidékben.

A vadászok, a turisták, a halászok, sőt még a kincskeresők előtt is igen népszerű alak a bélbori Csató Gábor. Ismer minden ösvényt, minden hegyet. Ismeri a sziklákat, melyikben mi van, szóval ő az élő földrajz s ő reá tud vezetni mindenre.

Egy alkalommal nagyon szép termés-ként mutatott s nagy titkolózva jelezte, hogy van még egyéb is s csak az emberét várja, a kivel e kincseket birtokba vehesse.

Mint bányász nagyon természetesen kaptam az alkalmon s első utamat, érdekes vezetőmmel a kén felkeresésére a Kelemen havasba tettem.

Mult év júliusának végén — megvallom — meglehetősen vérmes reményekkel eltelve indultunk a nehéz expedícióra.

S talán e vérmes remények, vagy az ismeretlen rengeteg megismerése feledtetett velünk minden fáradtságot, vigan haladtunk a meredeken, közbe-közbe viszszapillantva a gyönyörű bélbori fensikra. Ez Csikvármegyének 3-ik és legnagyobb fensikja, ma kis oláh telepitvényes falu, a hová uri ember csak nagy ritkán téved. A jövőben, erősen hiszem, Erdély legszebb fürdője lesz. A borsz'ki forrásokat, a ki tanulmányozni akarja, úgy itt kezdje meg munkáját, mert ritkaság, mily szabályossággal jelentkeznek. Mindenik mellékvölgyben egy-egy barlangszerű üregben, rendkívül gazdagon buzog fel a víz. Az anyakőzet ősmész, de a hegy élen mindenütt vagy a bazaltot, vagy a trachitot látjuk. Azok a vizek, a melyek a bazaltos élekről jönnek, inkább vastartalmuak, míg a trachitból jövők már némi hidrotiont is jeleznek.

Parlagon hever itt minden. A telep legnagyobb szegénységre vall, a lakosság oláh, magyarul mindenki tud s talán nem is tud egyebet a világról, mint azt és annyit, a mennyit a szűk medence mutat, az urakról pedig azt, hogy a mikor a nyár beköszönt, akkor értékesítheti a fürdőben csirkéit, libáit s valamivel több pénzt kap.

Politika, testvér gyűlölködés nem zavarja. A köztük élő székelyeket, mint ősbirtokosokat rendkívül tiszteli s magam láttam, a mikor egy oláh a legnagyobb tisztelettel csókolt kezét Csató Gábornak, a ki pedig épen úgy küzd a mindennapi létért, mint ő maga. E nép önkénytelenül is beismeri, hogy a székely a gazda, s ő teletit, pásztornép.

Eltűnődve mindezekben, közbe-közbe még ábrándozni is ráértünk. Hátha e kies völgyben, a mikor teljesen átkutattuk a rejtélyes hegyeket, a mi vasolvasztóink, a mi ipar telepeink egy virágzó magyar telepet alkotnak, vendégek ezrei lepik el a fenyves hegyoldalokat s mindenik völgynek forrása körül külön egy-egy villatelep épül s mindennek középpontja ott lesz, a hol most a szegényes falu házaival és idétlen zavart kerítéseivel terül el. A Kis-Besztercze vize, kiszélesítve egy kristályos tóba ömlik, a melyet parkok, árnyas sötányok vesznek körül. S mindezt az a kincs varázsolja elé, a melyet vezetőnk itt mindenfelé ismer, őriz, tartogat titokban addig, míg emberére akad. Az embere én vagyok, tehát lássunk hozzá, valósítsuk meg azt a csábos képet, a melyet felizgatott képzelő tehetőségem, az alkony homályba boruló völgyben már-már látni vélt.

Tanyát ütve egy széna illattal telt fensikon, élveztük a nyári esték bűbáját. S talán elmondhatjuk, hogy a föld kerekén mi voltunk a legboldogabb emberek, mindenik egy jövődöbeli milliómos.

Álmodásainkban ott lebegett az a csábító kép, mely után az ember élete utolsó pillanatáig fut, de elérni vajmi ritkán sikerül s akkor is még a sírba megy velünk egy csomó betöltetlen vágy.

A ki élvezte a fáradtságos hegymászás után, a vigan lobogó tűz mellett, egy fenyvesektől környezett tisztáson a nyári est kellemét, a ki végig nyújtózkodva szabadon engedte lelkét a képzeletnek, az fel tudja fogni azt, hogy mit jelent az, ha még oly gyakorlott hegymászó, oly ritka flegmaticus természet, mint vezetőnk — ábrándozik. Valahányszor pipája hamvát kiverte s dohányját vastag ujaival leszoritotta, mindannyiszor utána sóhajtotta: szép, szép, csak legyen belőle valami!

Egy mélabus oláh nóta, mely a völgyből felhatott tanyánkig, claltatott. Vezetőnk egész fatörzseket tett a tűzre, a melyek reggelig barátságos fénynyel és kellemes meleggel árasztották el szálló helyünket.

Kora reggel e jelszóval indultunk utra: «legyen hát belőle valami.» S valóban szükséges is volt valami, a mi serkentessen, mert az ut mind fárasztóbb, az erdő mind sűrűbb, az ösvény bizonytalanabb lett. S mire kiértünk a vegetáció határából, akkorra már magam is kiértem ábrándjaimból. Bucsut mondtam gyártelepemnek s a villákat, a kristályos tavat, a parkot hagytam a jövő század tőkepénzeseinek, magamnak nem maradt egyéb, mint a tudat, hogy e szép időt én álmodtam meg legelőbb.

A hene fenyőt elhagyva, fenn voltunk a *Ketyityiz* élén. Kelemen havas csak akkor inpozáns, a mikor a Besztercze-Naszód felőli részét is láthatjuk. Maros-Torda és Csik felől mit sem mutat, erősen be van torzsolva a magas hegyek közé, de itt valóban gyönyörű képet mutat. Rengeteg területen, csúcs-csúcs mellett s maga a hegy teste, az egész tömb egy gyűrű képez. Átmegy Moldovába, Bukovinába s észrevétlenül olvad be a gyergyói hegységekbe. Besztercze-Naszód felől pedig, vagyis a gyűrű belső részén oly meredek, mintha a hegységnek a fele része eltávolítva lenne.

A sik vidékre korlátolt a kilátás, de annál szebb a hegyvidékre, a melynek kellő közepén fekszik. Szédítő és felségsé látvány, mit e kolosszusok úgy egymás mellé sorakozva nyújtanak. Mint a tengerész elmondhatja a sik tengeren, hogy nincs más csak víz és a szabad ég, úgy itt nincs más, mint hegyek szakadatlan láncolata és az ég.

Közvetlen szomszédságban kihívóan versenyeznek a hatalmas görgényi havasok, délre látjuk a bizarr alakulatu gyergyói havasokat, a Hargitát; keletre a Kárpátok legszebb hegyét, a Csalhót, mintha koronát viselne szikla testén; — a terjedelemre a Kelemen havashoz hasonló Harlagiát, ezentul a kopár Cziblest s fel északnak a naszódí hegységet. Mindenik tekintélyes hegység.

Magának a Kelemen havasnak pedig a csúcsai szintén oly meglepők, mert senki sem sejtí, senki sem várja, hogy ily szép alaku kúpokkal találkozzék. Határozottan kör vulkánnak mondható, hasonló a mexikói, perui gyűrűs vulkán területéhez. Legterjedelmesebb csúcsai: a Bradu csont, a Cserbuk, Retyityiz, Izvor, Nyegoj, a legkiválóbb pedig a karcsu Pietrosz, mely egyszersmind a legmagasabb is.

Pietrosz mintha simára lenne gyalulva és pirosra befestve, olyan a kőzete. Sajnos, hogy közelebről nem tekinthettem meg. A kutatott kén a tulsó oldalra szólított s az Izvornak északi lejtőjén meg is kaptam a régi tárnát, a melyet egykor B. Huszár hajtattott. A hegyoldalnak ez a része most is hó alatt van s talán így is van télen, nyáron. A kénről magáról kevés pozitív adatot szercezhettem, mert a tárna összeomlott s kibuvása nincs. Mellék kőzete Szachiltuf s úgy vettem észre, hogy a kengőzők által változik át az alapközet kénné s nagyon valószínű, hogy óriási mennyiségben lenne feltárható. A kén képződés még egyre tart, a miről tanuskodnak a kénesforrások.

Bányászatra, sajnos, ide fenn — 2000 m. magasban — gondolni sem lehet. A vegetáció határán kívül, ösrengetegekben munkás telepet építeni nem lehet. S hol van még az út, mely a terményt elszállítaná?

Bizony jól rejtí el telepét a Kelemen-havas. Ide az ember nem fárad fel; itt nem fogja egyhamar azt a mélységes csendet a kalapács, a csákányütés zavarni, nem riasztja el a rengeteg ez idő szerinti lakóit, a medvéket a bányakocsik dübörgése, a havas megmarad titokzatosnak, érdekesnek még továbbra is.

Gyönyörű tiszta időnk volt, s mi a déli órákat már egészen más hangulatban töltöttük. Az ábrándszertefoszlott s előtérbe lépett a fáradság, a melyhez még az időjárás is adott valamit, t. i. egy hatalmas nyári zivatart.

Az ég úgyszólván felhőtlen volt, a mikor vissza-

indultunk, de a mint felérünk a Petricsorára, látjuk, hogy a Pietrosz, mintha füstbe borulna, oly sűrű párázat száll fel belőle. S ez a köd szeszélyesen, majd elvonul s ismét egy másik csúcson tűnik fel, végig nyargalja az egész Kelemen-havast. A Pietrosz állandóan ködbe borul s mint valami középpontból a rendeletek kezd körülötte villámlani. Erre a felhők mind összetömörülnek s úgy vonulnak végig az egész vidék felett.

A merre mi jártunk, természetesen fa sehol sem volt s így buvóhelyünk sem, az eső bár nem zuhogott, mi mégis annyira megáztunk, mintha ruhástól fürödtünk volna. Nem volt az eső, felhőben jártunk s a köd oly sűrű volt, hogy két lépésnyire sem láttunk.

Bármily kellemetlen volt, mégis igen érdekes, mert egy nyári zivatar keletkezését s lefolyását a magas hegyeken, sikerült megfigyelhetnem.

A zivatar rendesen a vidék legkimagaslóbb csúcsa és legterjedelmesebb hegysége körül tömörül. Ereje azonban, míg a csúcs körül van, csekély. Erőt csak akkor nyer, a mikor már tetemesebb szintkülönbséget talál. Eső nincs, de a köd rendkívül sűrű s minden tárgy annyira megnedvesedik, mintha vízben állana. A menydörgés erőtlen és rövid. A villámlás is csak lobbanásnak mondható.

Érdekes lehet egy ily zivatar lefolyását éjjel megfigyelhetni. Vajjon tapasztalataim a villámlásra vonatkozólag a magas hegyeken általánosak, vagy éjjel teljesen más formák?

Milliósz expedícióinkból már nem maradt más hátra, csak erdőt érhetni s teljesen ázott ruháinkat tűz mellett megszáritathatni. E vágyunk teljesült is. Csakhogy ez az éjszaka nem volt oly ábrándos. A föld nedves volt, a ruha keveset száradt s vezetőnk állítása szerint, következtetve az erdőben legelésző lovaknak ijedt berohanásából, tanyánkhoz közel medvének kellett lenni, a melyet egy dynamit-töltény elsütésével elriasztott. Nem tudom, vajjon medvét riasztott-e el, csak azt tudom, hogy a mi álmunkat igen. Mert addig csak túrtuk kényelmetlen helyzetünket valahogy, de azután már sehogy. S másnap jól esett lemondani a kénbányászatról, mert bizony a Kelemen-havasra bányát berendezni nemcsak kétes vállalat, de a mai körülmények között agyonfárasztó munka lett volna.

De vezetőm csak ekkor állott elő gyűjteményével. Gyönyörű vasércz, dús ólomércz, uncskovit csillám, hiszen ezeket mind még kell nézni. Igen ám, de az út épen olyan nehéz, mint fel a Kelemen-havasra.

A nyughatatlan szellem ismét fel volt zaklatva, a csábos ólomképek ujra előtűntek és Csató Gábor uram érdekes székely arczából kiolvasni véltem ezen mondatot: hátha lesz valami belőle!

Tehát legyen! A bányász amugy is egyre remél, a túrista meg nem lankad lelkesülni a szép természetért. S bennem két vágy működött: megismerni a sziklák összetételét s megismerni ezt a gyönyörű hegy-országot és ez adott erőt, lelkesedést és még — ujra sok reményt.

Sólyom kő.

Irta: Versényi György dr.

1896. május 24-én, piros pünkösöd első napján rándultunk ki Hangay Oktáv barátommal. Az elég jó karban levő ut Kolozsvártól kocsin harmadfél órát tart, Kajántón, Babuczon keresztül, közben jobbra Diós, balra Bodonkut elmaradva. A falu nagyobbára egy hegyoldalon fekszik. Érdekes hely. Háttérét nagy sziklaszakadék képezi. A hagyomány azt mondja, hogy e szakadás a század elején a nagy éhség alkalmával történt.

Három napig nem mehettek ki az emberek házaikból úgy omlottak a kövek s olyan nagy por volt. Ez időtt élt ott egy Krizsán nevű falu bolondja, félkegyelmű kótya ember. A földes ur gyakran évelődött vele:

— No Krizsán, hát mikor halsz már meg?

Mindig azt felelte:

— Mikor a szikla leszakad.

A szakadás után mondták:

— Leszakadt a szikla Krizsán!

Krizsán el kezdett reszketni s rövid időn meghalt. Különben hóolvadáskor ma is el-el válik egy-egy szikladarab s a mélybe zuhan. Mutatnak egy nagy követ, mely nem rég esett le s egy ökröt temetett maga alá, benyomva a földbe. Most is ott porlik. A sziklaoldal tele van üveggel. Sok nagy bagoly (ulm), lángbagoly, meg apróbb bagoly tenyészik bennök. De igen pusztítják, oláh gyermekek a legveszedelmesebb helyekre felkuszna, vagy az élről leereszkednek s a fiókákat kiszedik,

A zsidó boltos olcsón megveszi s 3—4—5 forintjával eladja, a felnevelteket sokkal drágábban is, főleg kányavadászoknak. E mellett rengeteg csóka tartózkodik itt. Számukat a vadászok három ezerre becsülik. Ilyenkor, mikor annyi a cserebogár, nagy szolgálatot tesznek. Csak tavasszal szoktak gyakran kárt okozni, ha kikaparják az elvetett törökbuza meglágyult szeméit. A hasadék fölött igen sűrű az erdő, melyben sok a róka. Mögötte terjedelmes termékeny fensík.

A 2284 kat. hold határban különben bőven van nyul, vaddisznó, őz. Van sok borz is. A borz zsírját hám- és csizma-kenésre használják. De azt mondta egy gyakorlott vadász, hogy csak a disznóborz zsírja jó, a kutya-borzé nagyon bűdös. A ló nem tűri a vele megkent hámat, az ember nem bírja viselni a csizmát. Nem hallottam a borz e két fajáról, de ott azt mondják, hogy a kutyaborznak a feje olyan, mint a kutyáé és sovány marad, a disznóborz feje pedig olyan, mint a disznóé s nagyon meghízik, hogy hasa sokszor a földet éri. Brehm (Tiertében. Sängetiere. I. Leipzig cz. Wien, 1896. 660. l.) sem ismer nálunk ilyen kutyaborzot. De a mit a Jovában, Bornoban, Sumatrában honos Stinkdachs-ról mond, nagyon emlékeztet erre.

Solyom már nincs. Az utolsó kettőt két év előtt látta Sikó Kálmán birtokos. Egyiket meg is lőtte s elküldte sógorának Sebesi Jóbnak, hogy adja az erdélyi muzeumnak.

Az üregek közt van egy nagy pinczeszerű barlang, mely belső felébe ismeretlen mélységbe nyulik le. Háborus időben ide menekült a nép s a hagyomány szerint a mélyben sok csont porlad, a tatároktól megölt menekültek csontjai. Majthényi Imre is elhunyt falubeli birtokos, többször rejtőzött itt, 1847—49-ben.

Különben úgy tetszik a barlangban különböző gázok fejlenek, mert néha úgy gőzölög, mintha füstöt okádnék.

Az erdő szélén fenn van egy nagy kötömb, most kissé előre dőlve. Ezt Ebeni padjának hívják. Pad van belé vágva, hátába csatorna a puska számára, jobbra egy homorulat a kutyának.

Ebeni Györgynek, II. Rákóczi György híres ve-

zérének, pihenő helye volt vadászatai után kedvelt kutyájával. A pad alatt pincze terült el, bőven adta a hűsítőt. A fensíkon gyakran találunk tégladarabokat, vas alakot régebben ezüst rudakat is, a mi arra mutat, hogy régen valami műhely, tán fegyverműhely lehetett ott. Érdekes, hogy a szikla alatt 14 kupalaku gyepes halom van. Ugy látszik nem természetes képződések, hanem mesterséges alkotások. Tán őskori temetők. Mindenesetre érdemes volna, hogy szakértők megvizsgálják. Ezek egyikén, melyen felvezető csigaút nyomai látszanak, hajdan vár, vagy őrtorony állott. Ma semmi nyoma. Hanem igenis alább egy kisebb halmon megvan a Baranyi-család egy régi kriptája. Benn a faluban volt még egy másfél évtized előtt egy templomrom, melyet 1883-ban Versényi Gábor lerajzolt. Ez a reformátusoké volt. De a református magyar lakosságot, mely a templomba menekedett, Básta loölette. A templom elpusztult s aztán romjainak köveit eladták. Az egyháznak körülbelül 32 holdnyi vagyonát pedig ujabban szintén eladták. Ma már a 735 lélekből 16—20 magyar van. Van a faluban egy régi kőház maradványa. A helység ős birtokosáé, az Ebeni-családé volt.

Ezekről szállott leányágon a Beszprémiekre. Egy ablak (régén ajtó) kőkeretének szemöldökén olvasható a restaurálás éve 1695. s a tulajdonos monogramma: B. G. = Beszprémi György. Ma egy oláh paraszt kezén van. Egy szobában laknak, egy másiktól istálló alakult, s a többi elbomlott. A mi meg van is, zsuptetőt kapott. Szép napokat látott valaha e rozoga rom. Ma is emlegetik, hogy Baranyai Józsefnek, a falu egyik mai birtokosának szép-apja gyakran felállította nyakcske lábakra hosszú messzelátó csövét. Lenézett Ujfaluba, ha nem látja-e meg barátját. S ha meglátta, vette a szócst, odakiáltott: Pajtás ihatnám! A cimborora menten jött és hatalmas öreg ivás esett. Baranyai udvar házában különben van egy pár érdekes régiség és régi irat.

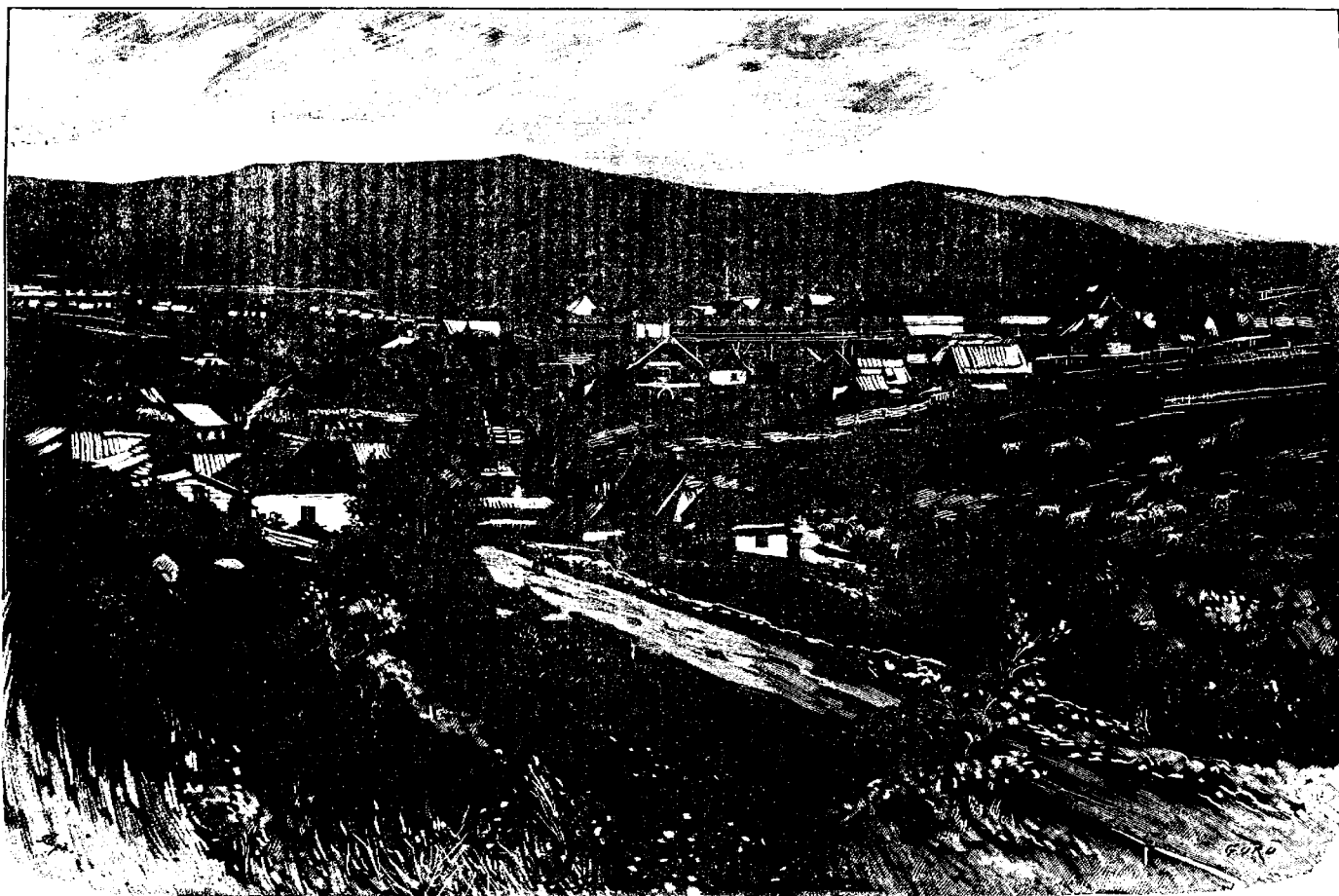
A Greca nevű hegyen egy földvár maradványa látható, mely 200 öl hosszú, 16 öl széles s 10—12 öl mély lehet. A hagyomány szerint régen szántás közben kis, ékkövekkel kirakott ezüst koszorút találtak. A jobbágy elrejtette. De mikor aratás bevégeztével a buza-koszorút haza vitték, a kis gyerek elkottyintotta: Szébb koszorunk van nekünk otthon! Ugy vitette el aztán a földes ur. Bronz-filulát s más apróságokat a Kisoldalon is találtak.

Mindezek, úgy látszik, elkallódtak.

Solyomkőről érdemes elmenni a közel Esküllőre. Nagy-Esküllő és Kis-Esküllő közt, de az előbbi határában van az Aranyos-domb. Egy kis halom, melyet az ut ketté szel. Ezen állott a hagyomány szerint Tuhutum, mikor az oláhok hűség-esküjét fogadta. Innen küldtek földet a koronázó-dombhoz is.

Az a paraszt, a kitől először kérdezősködtünk, meg tudta mutatni. Azt mondta, hogy ott volt a békesség, de nagyon régen vót, ő már nem emlékszik rá, talán akkó még nem is élt!

MUTATÓ A »SZÉKELYFÖLD«-BŐL.

Túrista-kongresszus papíron.

I.

Ifjusági túristáskodás.

Irta: Hangay Oktáv.

— Előadói javaslat. —

Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület körében már évek óta megpendült az iskolai kirándulások s a diák túristaság rendezésének eszméje. Az *Erdély* folyóiratban *Herpei* Iván «Túristaság a középiskolákban» — s híres magyar paedagogusunk *Felméri* Lajos «Honismeret és iskolai kirándulások» című cikkekben szépen kifejtették a haza ismeretével egybekötött túristaság egészségügyi, paedagogiai, jellemképző s a hazaszeregetet ápoló hatását. A kolozsvári egyetemi hallgatók körében alakult «egyetemi osztály», a szebeni főgymnasium s enyedi kollégium ifjusági vándoregységei, a kolozsvári kereskedelmi akadémia «Sphaira» ifjusági sport köre, — mind oly kisebb sporadikus jelenségek, hogy hazánk több részében volna elég mód s akarat az iskolai rendszeres túristaság életbeléptetésére s fenntartására nézve. Hogy ezen ifjusági túristaság már csirájában elfulladt s nem virágzik, annak nagyrészt az egyes Kárpát-egyesületek s túrista-egyesületek az okai, mert mindeddig nem adtak módot a diák-túristaság praktikus kivitelére s nem tettek országos intézkedéseket a gyalogjáró s a vasutakat ritkán igénybevevő diák-

túristák könnyű és olcsó elszállásolására és élelmezésére nézve.

Az E. K. E. Kolozsvármegyci osztályában épen most lévén folyamatban az iskolai vagy diák-túristaság praktikus rendezése, külföldi tapasztalataim s egyéni felfogásom szerint a következő intézkedések megtételét ajánlom a t. túrista társegyesületek figyelmébe:

1. Minden hazai túrista-egylet osztályai működési területükön gyűjtsenek annyi diák menedékhelyet, diák-szállást össze, mennyit területük népességéhez s vidékük látogatottságához mérten szükségesnek tartanak. Főszólítandók az egyes városok, községek szállodásai, vendégfogadósai, valamint áldozatra kész lakosai is, hogy a túrista diáknak mily mérsékelt árért adnának éjjeli szállást, egyszerű ebédet s egyszerű vacsorát. A hajlandó s elfogadható ajánlatot tett szállásadókkal a túrista-egyesület osztályai megállapított szabályzatot fogadtatnának el, mely szabályzat minden egyes «diák szállás» helyen mihez tartás végett kifüggesztendő lenne.

2. Az összegyűjtött diák-szállások a városok, községek s kiránduló helyek szerint, a túrista egyesületek központi hivatalaiba összegyűjtetvén, a nyomtatandó tanuló igazolványokban betürendbe foglalandók; ebben pedig minden egyes szállás utcája, házszáma, a szállás és koszt minimális ára ki legyen tüntetve.

3. A túrista-diákoknak 17 éves kortól kezdve az egyes túrista egyesületi elnökségek nyomtatott igazolványt (Legitimitáció) szolgáltatassanak ki, mely igazolvány a tanulót vagy egyetemi és főiskolai hallgatót följogosítsa a diák-szállásoknak egy szünetidőben egyszeri használá-

tára. Ezen diák-igazolványok némi lokális módosításokkal teljesen hasonlók lehetnek a »deutsch-österreichisch Alpenverein« — Legitimációjához.

4. Az igazolvány tartalmazza a tanuló nevét, korát, szülőhelyét s azon tanintézet megjelölését pecséttel, a melynél a tanuló tanulmányait végzi.

5. Az igazolványt csak tanuló használhatja, ki köteles legyen azt a szállásadónak fölmutatni.

Az igazolványokra nézve különben intézhetnek minden túrista-egyesület a maga körében, de a tanulókra kötelező pontok *országszerte egyöntetűek* legyenek, hogy például az erdélyrészi tanuló mehessen a budapesti túrista régiókba, vagy az északi s déli vidékekre s viszont.

6. Az igazolványok a nagyobb csoportokban történő iskolai kirándulásokra nem szólhatnak, hanem csak egyes tanulók által vehetők igénybe s három évre szóljanak.

A diák-szállások gyűjtése s rendezésén kívül szükségesnek tartanám azon intézkedést, hogy a magas kormány, illetve az illetékes miniszteriumok megkerestessenek, hogy a diák igazolványok részére, melyek a szabályszerű kiállításon kívül, az illető főiskolai tanuló arc-képével vannak ellátva, — mérsékelt vasuti jegyekre való jogosítást is megadni méltóztassanak.

A kongresszus megvitatandó pontja között a III-k pont nem akként van szerkesztve, miként én akartam s így hibásan került oda »*miként volna a kirándulási kedv a főiskolai tanulói ifjúságban felébredhető?*« — Ez hibás felfogás szerintem vagy más helyi viszonyokra vonatkozhatik, mert 20 éves tanárságom óta sohase tapasztaltam, hogy a tanuló ifjúságban a túrista-kedv hiányzott volna. — Ez a baj, tiszt. kongresszus, csak a felnőtt, tulajdonképeni túristatagok szomorú utóbaja, azért mivel nem volt tanárjuk, nem volt utbaigazítójuk egykori tanuló korukban, ki szülőföldjük, hazájuk szép vidékeinek megismerésére s a csekély túrista-fáradalmak kedélyes eltűrésére szoktatta volna őket.

A tanulók túristai kedvét éleszteni, vezetni már azért is czélszerű nemes feladat, mert a túristaságot megkedvelt diák, később derék munkás tagja lesz a felnőttek rendes túrista-egyesületeinek, a diák-túristaság ápolásában van a túrista-egyesületeket fenntartó alaperő. Ezen meggyőződésből kiindulva, de főleg abból, hogy a honismeret és hazaszeretet együttesen képesek reális eredményeket kivívni, — kérem a következő *határozati javaslatoknak* elfogadását:

1. Mondja ki a kongresszus, hogy a diák-túristaság előmozdítására, minden lehető s a tanulók igényeihez képest az utazhatást megkönnyítő intézkedések fogyanatosítását szükségesnek tartja.

2. Szükségesnek tartja, hogy a túrista-egyletek működési vidékük nevezetes városai, községei s kiránduló helyein »*diák-szállásokról*« gondoskodjanak s az összegyűjtött diáksszállás helyek szabályozott névjegyzékét egymásnak kölcsönösen megküldjék 1897. márczius 1-ső napjáig.

3. A végrehajtó bizottság bizassék meg, hogy a diáksszállások kellő számu begyűjtése után — a diák-igazolványok szállási szabályzatokat országos egyöntetű-

séggel kidolgozza s azok mintáit az egyes hazai túrista-egyesületek központi hivatalába megküldi, hogy azok azt sokszorosítván, a jövő nyár folyamán diák-igazolványokat oszthassanak szét.

4. Bizassék meg a végrehajtó-bizottság, hogy a túrista-egyesületek befolyásos tagjainak személyes támogatása mellett, a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz kérvényt adjanak be, hogy az igazolvánnyal ellátott egyes tanulók és tanulók és tanuló-csoportok lehető *vasuti kedvezményben* részesüljenek a szünidők alatt; a kedvezmény egyszer s mindenkorra szóljon.

5. Mondja ki a kongresszus, hogy a 2. 3. 4. javaslati pontok kedvező elintézése esetén, a tanulók túristaságát az 1897. nyári szünidejében életbelépteti s arról a tanintézetek igazgatóságait értesíti.

A gainai leányvásár.

— A móczok között. —

Irta: K. Nagy Sándor.

— Jössz a gainai leányvásárra? — kérdezték tőlem többen, a mint a vaskóhi vasuti indulóháznál a vonatról leszállottam, hogy az általam annyira szeretett szép vidéken tölthessek néhány napot.

— Mikor lesz?

— Holnap, július 19-én, vagyis a román Péter-Pál nap után következő vasárnapon, a mint szokott lenni — felelték többen — egy nagyobb társaság indul Vaskóhról még ma.

Szó sincs róla, csábító volt az ajánlat, mert mióta erre a vidékre járok, annak pedig már több másfél évtizedénél, mindig vágytam meglátni a tollal való festés legnagyobb mestere: Jókai által oly megkapóan leirt *leányvásárt*. De azért ellent állottam a kísértésnek mivel egy oly nagy utra nem voltam elkészülve.

— Adunk mi mindent — biztattak barátaim.

De én lemondtam, legyőztem vágyamat s azzal kezdtem az ebédhez, hogy már a többiek ugyis elmentek. De alig kezdtem hozzá. berontott hozzám a kirándulás főrendezője, — a ki nagy mester a rendezésben — s köszöntés nélkül nyújtott kezét:

— Most tudtam meg csak az induláskor, hogy itt vagy, a társaság egy része már elment, neked is jönnöd kell, gondoskodom én mindenről.

Addig beszélt, míg ott hagytam az ebédet és velük mentem.

Vaskóhról kocsikon mentünk Kristyórra s itt lovakra ültünk és nagy kísérettel (erdő- és munkakerülő, lőtulajdonosok, társzekérré kinevezett emberek és lovak) délután fél három óraker megindultunk a falu sövénykapuján ki északra, hol egy bozótos kaszálon át a *Kristyóri-Kőrös* mellé s nemsokára erdőbe jutottunk, előbb szemközt a vidék legesucsosabb hegyével, a *Dobrin*-nal, majd jobbra hagyva azt, midőn keletre tértünk.

Megtartott 2 óráig, míg elértük *Felső-Kristyór* első végét, mindig emelkedő uton s fél hat óraker

már (az 1082 m. magas) *Prislop* tetőn voltunk, a hol pihenés közben gyönyörködtünk a pompás kilátásba, mely innen az aradi, hunyadi és krassó-szörénymegyei szép hegyekre nyílt.

Tovább már mind több több fenyő került utunkba, jelezve, hogy közeledünk a mi hármás hegycsúcsunk legdélibb részéhez: a *Zenogához*, melynek tövéhez: a *Runkhoz* este fél 7 órakor elértünk, a hol meglepett bennünket a házi kertté alakított hegyoldal, hol a pásztorok salátát, hagymát, ugorkát és több ilyenféle növényeket természetnek s épen azért ezt a helyet elnevezték »Bulgáriának.«

Innen már csak egy völgyet kellett megkerülni, hogy elérjük éjjeli szállásunkat, mely a *Runk* fenyvesének szélében volt fölállítva. Ez egy rögtönzött sátor, fenyőgallyakkal fedve és ugyanezzel megtöltve belől is ágy helyett

Dicsértük is mi ezt a zöld palotát, míg a magában lobogó és kellemes illatot terjesztő fenyőtűz mellett megvacsorázva, vígan elbeszélgettünk, de midőn előbb lassan, azután mindig erősebben dörögni kezdett az ég, a villám mindig sürűbben csapkodta a *Zenoga* szikláit és kénytelen voltunk a megeredő zápor elől behuzódni a sátorba: akkor már a sátor szépségéből elengedtünk volna, csak hogy kevesebb eső érjen bennünket. No, dehát az eső nem tartott soká, a mi sáttortotunk pedig felfogta minden tizedik csepp vizet s így reánk csak egy-egy csepp jutott, mivel egyenlő joguk csak kilenczen voltunk a sátorban. Azonban ez a kis fürdő nem ártott senkinek.

Jól is aludtunk itt a magasban, a fenyvesben, melynek balzsamos levegőjétől még a halott is felébred.

Mi azonban csak reggel 4 órakor ébredtünk fel s a közeli pásztoroktól hozatott friss meleg tej megivása után lóra kaptunk és megindult az egész karaván a *Runktól* délre, a *Gaina* felé, mely nagy méreteket véve *Kristyór*, *Vidra* és *Halmágy* között esik.

Előbb az idő nem volt kedvező, a mennyiben köd borította a hegyeket, sőt eső is esett, — mikor azonban elhagytuk a mi megyénket a *Bihar*, *Alsó-Fehér* és *Arad* hármás határnál, lassanként leszállt a köd, a nap előbujt s a magas hegyhátról szebbnél-szebb hegyes-völgyes vidékek tárultak fel.

Itt-ott erdőkön mentünk keresztül, melyek nem fenyves, hanem bükk-erdők, azután már csak apró boróka bokrokkal ellepett, különben fa nélküli legelőkön, hegyhátakon haladtunk előre, melyen elszórtan »kolibák« (pásztor kunyhók) állanak s az élesen egymásba szögellő keskeny völgyeket erdők borítják.

A pásztorok két ölesnél is hosszabb *havasi kürtökkel* felelgetnek egymásnak a hegyoldalokról, a hol szarvasmarháikat vagy juhaitak őrzik. És az egyszerű zene oly pompásan illik ehhez a felséges hegyes-völgyes vidékhez!

A felső-vidrai határhoz érve, azt láttuk, hogy megnépesedik a vidék, minden oldalról tűnnek elő egyesek és csapatok, gyalog és lóháton, a kik oda igyekeznek, a hova mi.

Még voltunk vagy egy órányira a *Gaina* kettős

csúcsától, a midőn már láttuk azon a hangyabolyként hemzsegő tömeget.

Reggel 8 óra volt még csak, mikor felértünk a *Gaina* nyugati csúcsára, mely *Halmágy* felől esik s oldala erdős, de legtetején tisztás van. Ezen a csúcson látható rombadölvé az a homokkőből kifaragott emlékkő, melyet a *mócság* az ő negyvennyolczadiki vezérük *Fanku* kezdeményezése folytán állított ide ő *Felsége a király* 1855-iki ittlétének megörökítésére, midőn *Halmágy* felől lovagolt fel ide. Az emlékkő egyes táblái most már szerte szét hevernek a földön, — meg van ugyan a föliratot kőtábla is féloldalra dőlve, de betűi részint lekoptak, részint bemocskosodtak úgy, csak hosszabb idő alatt volnának részben felismerhetők.

De nekünk elég volt ezzel az elolvasással pár kísérletet tenni, a mi nem sikerülvén, átadtuk magunkat annak a felséges vidék szemlélésének, mely által méltán volt elragadtatva ittlétekor királyunk is, mert ennél fényesebb panorámát alig képzelhetni, mint innen a *Gaina király csúcsáról*.

Északon a *Bihar* hármás csúcsa, melyek mellett szerényen huzódik meg a csucsos *Dobrin*, — nyugaton *Halmágy* és hegyes-völgyes vidéke, — délre a *Fehér-Körös* völgye a *hunyadi* és *krassó-szörényi* hegyekkel. — délkeletre a hatalmas *Vulkán* szikla, háttérében az *abrubányai* hegyekkel és a lemetszett oldalú s hatalmasan önállóan felemelkedő *Detonátával*, — keletre a *Székelykő*, a *toroczkói* hegyek, a *tordai-hasadék* s az *Aranyos-völgy* felséges hegyei és sziklái, itt-ott egy-egy távoli város, vagy falu, vagy pásztor kunyhó, legelésző nyájak, a nagyobb völgyekben egymásra toluló éles, csucsos gerinczű apró hegyek. Oly felséges, oly elragadó vidék, a mely minden fáradságért bőven kárpótolt! . .

A *Gaina* másik, *Vidra* felül (keletre) eső csúcsa és a két csúc között lehajló széles hegyhát egészen tiszta, fa és bokor nélküli gazdag legelő, a hol van a *leányvásár*.

Most már ez a vásár csak megszokásból hordja a *leányvásár* nevet. Régen azonban valóban az volt. Összegyűlt a havasok rejtett zugában levő, szerteszét szórt falukban lakó mócság házasságra való fiatalsága, itt megismerkedett, nemcsak, hanem a lány hozományát is magával hozta tulipános ládában és átalvető tarisznyákban, felhajtotta kecskéit is s aztán, ha a lány megtetszett a legénynek, vezette azt az itt jelenlevő paphoz, a ki *azonnal össze is eskette őket*. Így ment az egészen az *ötvenes évek elejéig*, a mikor hatóság megszüntette ezt a különös házassági módot.

Most már a *gainai leányvásár* nem egyéb a *mócs* fiatalság ismerkedésénél, a mire csak egy ilyen kijelölt helyen lehet alkalmuk, mert nemcsak faluik, hanem házaik is úgy szerteszét vannak szórva, hogy egymással alig találkozhatnak. Itt azonban összejönnek, megismerkednek és sok házasságnak ez az ismerkedés lesz az alapja. A fiatalság 3—4 csoportban muzsikaszó mellett tánczol reggeltől estig, vagy míg az itt gyakori eső, vagy a csendőrség, ha ezt a közbiztonság érdekében szükségesnek látja — szét nem veri,

Nagyon érdekes ez a táncz, de még érdekesebb az a szokás, hogy a gazdagabb mócs-lányok 3—4 öltö-

zet ruhát is hoznak magukkal az átalvető tarisznyában és midőn elvégzik az egyik tánczot, ott a *közönség előtt, annak szemeláttára levetik előbbi ruháikat s más ruhába öltöznek*, a nélkül, hogy feszélyezné őket a körülvevők bámulása. (Igaz, hogy nincs is másféle «öltözőszoba», sem fa, sem bokor, de még csak szekér sincs, mert mindenki lóháton, vagy gyalog jön fel ide.)

A *mócz fiatalság* meglepően szép és derék. Az ember nem győz eleget bámulni rajtok, kivált arcuk üdeségén. Soha finomabb és gyöngédebb fehérségű, ilyen harmat-üdeségű arcokat nem láttam, mint ezeknél a mócz lányoknál és fiuknál, — azt hihetné az ember, hogy fátyol védi arcukat a szél fújása és napernyő a nap sütése ellen, — pedig a lányok fedetlen fővel, a fiuk keskenyszélű kalappal járnak. Ennek az arcfinomságnak és harmat-üdeségnek nem lehet más oka, mint a magas *havasi levegő*, mely oly csodálatosan jó hatást tesz az emberre. A későbbi korban azonban már vész az arc finomsága és szépsége, de azért a móczok nagyobbára mégis az igen szép népfajok közé tartoznak. Látszik rajtok, hogy *székely eredetűek*, (a vidrai birót — a ki a híres Jankunak unokaöccse — most is *Gombosnak* hívják s tisztán beszél magyarul), kiket Mária Terézia királynő telepített volt ide a határra, s arczra, termetre egészen elütnek a környékbeli románoktól . . .

Míg a fiatalság tánczol és dévajkodik egymással, addig az idősebbek a tulajdonképeni *vásárban* néznek szét és vásárolnak cserépedényt, kaszát, fekete cseresznyét (más gyümölcs nincs), faedényt, czifrán kivarrott bőrmellényeket, színes üveggyöngyöket és gyermekeik vesznek apró kis furulyákat, dorombokat és *havasi kürtöket*, melyek bükkfából vannak készítve s guzsással összeabrancsolva.

Némelyek 3—4 italmérő helyet keresnek fel s ott pálinkáznak, berugnak, söröznek, e közben cigarettáznak a saját készítményükből. Az uri vendégek számára 2 ponyvasátor is van felállítva, mert még mindég nagy az uri közönség száma, kiket a lányvásár megszemlélése és a felsőges kilátás csábit ide.

Halmágy felől ökör szekérrel is fel lehet jönni ide a Gainára, de másfelől csak lóháton, vagy gyalog . . .

Nagyszerűen töltöttük az időt mi is, teljes lélekkel gyönyörködtünk a vidék szépségében, a *mócz fiatalság* mulatságában, a vásár mozgalmasságában és az egész jelenet festői bájában.

Délután már oszolni kezdett a vásár, 2 órakor mi is visszaindultunk éjjeli tanyánk, a Zenogá felé s útközben gyönyörködtünk abban a nem mindennapi látványban, a mint a mócz lányok — a lóra fiu módjára ülve — örült sebességgel versenyt futottak a fiukkal a hegy lejtőjén. Soha sem láttunk még ilyen szépen feldiszített *cirkust* s ilyen érdekes szereplőket!

Este volt már, mikor visszatértünk éjjeli tanyánkra, a *Runk*-ba. De csakhamar dörögni kezdett az ég, csapkodott a villám s mielőtt vacsoránk elkészülhetett volna, a sátor előtt lobogó tüznél, megeredtek az ég csatornái és zuhogott olyan zápor, a melynél különbet ritkán «élvezni». Bemenedéltünk ugyan a sátorba a kialvó tűz mellől, de a szép sátor czélszerűtlennek bizonyult, mert

nemcsak beesett és bezuhogott az eső a tetején, hanem a lejtőről lefutó víz folyni kezdett az alattunk levő fenyőgalyak alatt, így áztunk felülről, alólról, úgy, hogy ruhánk nagyrészen átázott. Alvásról szó sem lehetett.

Végre a rendezőnek az jutott eszébe, hogy egy félóránnyira esik innen a *Gruji-Dumi* pásztortanya, meneküljünk oda az eső elől. És este 11 órakor az esőben 2 szál gyertya és egy «summár» vezetése mellett elindultunk a *Gruji-Dumikhoz*. A gyertyát a szél azonnal kioltotta s így a sötétben bukdácsoltunk tovább gödrös dombos helyen, völgyszakadéokban, vizmosásban, azt se tudtuk, hol járunk s vége lesz-e valaha ezen utnak, mely egyáltalában nem tartozott a kellemesebbek közé. Csuszkáltunk, bukdostunk sorban, össze-vissza, aztán újra kezdtük, végre egy órai kinszenvedés után — hála János summár igyekezetének! — megérkeztünk a *Gruji-Dumi* kolibákhoz.

A két *koliba* telve volt minden koru férfi- és nőpásztorokkal, a kik már részben aludtak, részben a koliba közepén nagy hasábfákból rakott tűz mellett beszélgettek.

A *koliba* a pásztoroknak és családjainak nyári tartózkodási helyül szolgál; így elképzelhető, hogy nincs valami kényelmesen felszerelve. Először is *ablaka* egy *sincs*, hanem a helyett úgy vannak berakva a deszka-falak, hogy nyílás maradjon a deszkák között: ezeken jön be a világosság és szellő és megyen ki a füst. No, azt hiszem hogy a másodszer és harmadszer el is maradhat, *mi nincs*. Rövidebben végzünk avval, a *mi van*. A deszka falak hosszában széles *deszka-polczok* vannak felszegezve — *három-három egymás felett*, ezek az *ágyak*, behintve vékonyan szénával — itt-ott a földön van egy egy fatörzs darab, ezek a *székek*. Egyéb bútor nincs.

De bezzeg van ám ember!

Mikor beérkeztünk a *kolibába* az emberek helyet csináltak számunkra — igen, az ágyakat ki kellett üríteni. S ekkor láttuk csak, hogy hány borzos gyermeket huzgálnak le egy-egy polczról. Mikor már azt hittem, hogy mindenki talpon van, rajtunk kívül 23 férfit, asszonyt, leányt, fiut, gyermeket olvastam meg. Pedig azután vettem észre, mikor lefeküdtem, hogy közvetlen a fejem mellett eső polczon három nagyocská pásztorfiu fekszik jól eldugva arcát szumánya alá.

Itt is csapkodott ugyan be az eső, de mégis el lehetett huzódni előle s mondom szárazon voltunk.

Levetkezésről — már a második éjszaka — szó sem lehetett, csak úgy másztunk fel az ágyul kijelölt polczainkra, a középsőkre s alig hunytuk le szemünket, az alsó és felső polczok azonnal megteltek emberekkel, a kik később nagyobb zajjal aludni kezdtek.

Akár csak egy hajó közös háló terme úgy nézhet ki a *koliba*, azzal a különbséggel, hogy itt a koliba gerendái sajttal, kenyérrel, füstös fazekakkal és tejes csuprokkal volt megrakva.

És csudálatos! ebben a környezetben, ezen a kemény lóczán képesek voltunk jól és nyugodtan aludni reggeli 4 óráig, a mikor aztán lóra ültünk s azon az uton, a melyen jöttünk volt, visszatértünk Kristyórra s onnan kocsin Vaskóhóra . . .

És daczára a kirándulás vadregényes befejezésének, mindnyájan azzal váltunk el egymástól, hogy a kirándulás pompásan sikerült s lelkünkben örülünk, hogy voltunk a *Gainán a mőczok között*.

Egy kirándulásom a Szepességen.

Irta és az E.K. E. brassóvármegyei osztályának estélyén felolvasta:

Balázs Péter.

Ezelőtt két évvel még voltam abban a szerencsés helyzetben, hogy e diszes társaság előtt egy felolvasást tarthattam. Akkor szíves hallgatóimat meghordoztam hazánk legészakibb fekvésű részeiben és megszemlélttem velük Kárpátaink legmagasabb és egyuttal legimpozánsabb csoportját, a Magas-Tátrát, a különböző évszakokban és különböző megvilágítás mellett.

Miután igen tisztelt hallgatóim, mint megannyi túristák, a mi vidékünket és szebb kiránduló helyeinket többé-kevésbé úgy is ismerik, engedjék meg, hogy ezuttal ismét a Szepességre vezessem el. Kezeskedem érte, hogy szeretett hazánknak ép oly szép vidékein fogunk járni, mint itthonn járnánk.

Szepesvármegye természeti szépségek tekintetében mondhatni pazar kézzel van megáldva a Teremtőtől; ugyszintén bővelkedik a történelmi nevezetességű helyekben is. S miután éppen ezek ama kellékek, a melyek egy vidéket a kirándulókat kedvelő előtt érdekessé tesznek, úgy hiszem, nem fog csodálkozni senki azon, ha azt mondom, hogy a Szepességen való 3 évi tartózkodásom ideje alatt, majd minden héten tettem egy-egy kirándulást kisebb nagyobb társasággal, sőt egyedül is.

A sok közül ez alkalommal azt beszélem el, a melyet Iglóról kiindulva, Csötörtökhelyen és Káposztalfván keresztül, a történelmileg híres «Mencdékkő»-re, Lapis Refugii-ra, tanulótársaim egy nagyobb seregével, s egyik tanárunk vezetése mellett, tettem.

Egy szép májusi napon, midőn a természet legszebb tavaszi köntösében pompázott és virágillat áradozott mindenfelé, indultunk el erre az utra. Szokatlan lelkesedés hevitette kebleinket s valószínűleg ez volt az oka annak is, hogy a kora reggeli elindulásunkkor az idő fenyegető, esőre hajló voltát észre sem vettük. Midőn azonban a városból kiértünk, egy néhány esőcsepp, mely arcunkba vágódott, figyelmessé tett bennünket erre is. Megállottunk és körülnéztünk, de az idő bizony legkevésbé sem volt biztató. Az ég borult volt. Köröskörül a hegyek, nevezetesen: a Királyhegy, Magas-Tátra, Lublói hegyek és Branyiszko felhősipkát öltöttek. Mindössze kelet felől volt egy kissé világosabb az ég, hol a felkelő nap mintegy küzdeni látszott, a fellegeken keresztül, egy-egy pillantást vetni lelkes csapatunkra. De minden igyekezete kárba veszett, mert a fellegek, talán csupa irigységéből, nem engedték, hogy bennünk gyönyörködjék.

Azonban nehogy valaki azt találja hinni, hogy valamelyikünk megijedt a rossz időtől és visszatért! Sietek kijelenteni, hogy egyikünk sem. Fölhevült lelkesedésünk legyőzte az idő fenyegetését s mi tovább haladtunk. Igaz, hogy napközben egy párszor megrakott bennünket egy-egy kis csendes eső, de azt föl sem vettük.

Mintegy másfél órai jó gyors tempóban tett gyaloglás után Csötörtökhelyre, egy a gróf Csáky-család hitbizományához tartozó mezővárosba értünk. Itt egy kis pihenőt tartván, megreggeliztünk, azután pedig elhatároztuk, hogy bekopogtatunk az ottani minoritátyák zárdájába, azon czélből, hogy mutatnák meg nekünk a templomukat.

A mint a kolostor udvarára beléptünk, éppen egy öreg tisztelendő atya jött velünk szemközt, kítől a kölcsönös bemutatkozás után megtudtuk, hogy ő Gmitter Alfonz, éppen a háznak főnöke. Kérésünkre szívesen ajánlkozott nekünk a templomot megmutatni és magyarázatokkal szolgálni. Azonban elcsodálkoztunk, midőn a templom helyett a klastrom felé kezdett bennünket vezetni. De azt gondolva, hogy előbb talán ezt s azután a templomot akarja megmutatni, mentünk utána.

A kolostor kapuján ezen felirat: »Pax huit Dominii« (Üdv a belépőknek), csak bátorított bennünket a belépésre, a különben ódon kinézésű épületbe. A tisztelendő atya, talán azért, mert nem jól érezhette magát, vagy hogy talán nem lehetett valami bőbeszédű, előttünk szó nélkül haladt s mi hasonlóképen utána. Egy pár folyosón áthaladva, egyszer csak egy alagutban találtuk magunkat, mely egy, a föld színe fölé nyuló tornyocska kis ablakain át nyert némi gyöngye megvilágítást. Az alagutból kiérve, egy kis, félig szintén a föld színe alatt lévő kápolnába jutottunk, hol egy noviciusnak látszó atya épp azzal foglalatzkodott, hogy egy sereg tót gyerekeknek a fejébe töltse a hit és erköcstan alaptételeit. Ámde mi még ekkor csak azt tudtuk, hogy rossz helyen nem vagyunk, de hogy hol, azt nem. Csak midőn még egy csigalépcsőn felhágunk, akkor vettük észre, hogy a templomban, czélunknál vagyunk. Ekkor aztán mondás nélkül is megértettünk mindent, hogy t. i. a tisztelendő atyák kényelmére a klastromot a templommal alagut köti össze. Itt aztán megszólalt főtisztelendő vezetőnk is, s bár röviden és gyenge, beteges tónussal bíró hangon, elég kimerítő magyarázatot adott a templom egyes részéről s azok történetéről, a melyek valóban érdekesek és a melyeket éppen azért érdemeseknek tartók igen t. hallgatóim előtt is röviden elmondani.

A templom három főrészből áll. A szentély felőli része még 1268-ban, tehát IV. Béla királyunk alatt és kevéssel a tatárjárás után épült. Elcinte csak kisebb-szerű kápolna lehetett, a melyben megtekintésre méltó a szent-László király tiszteletére emelt oltár, valamint a templom e részével körülbelül egykoru s a templom udvarára nyíló kis ajtó. Ez utóbbin, a hosszú időnek melyet átélt, valóságos története látszik. Ugyanis az időnként rajta az örökség vagy erőszak által támasztott lyukakat és repedéseket nyíl- és lándzsahegy, lópatkó, kardpenge, kapa és ekevas rászegezése által foltozták be. Más szóval, sajátságosan vannak rajta cso-

portositva a különböző idők harcziás és békés foglalkozásainak symbolumai.

A templomot később, ismeretlen időben nagyobbították, hozzá építvén annak mostani, tulajdonképi hajóját, melyen egyébként semmi különös nincs. Mindössze a két különböző korban divó építészeti ízlés látszik meg rajtuk már első tekintetre. Hanem az még inkább meglátszik a templom harmadik részén, az egésznek déli oldalába épített kápolnán. Ez csupa faragot kövekből készült, és úgy kívülről, mint belülről tekintve, a legtisztább góth stylus jellegét viseli magán. Meglátszik rajta, hogy a stil virágzása idejében építették, a mennyiben a legkisebb részletekig a legnagyobb lelkiismeretességgel van kidolgozva. Kicsiben valóságos műremek, és mint ilyen, a budai Mátyás-templomhoz hasonlítható. Pasteiner Gyula műtörténésznünk »A művészetek története« cz. művében, bár röviden, de többször említi; Ipolyi Arnold pedig »Műtörténelmi tanulmányok« cz. munkájában részletesebben foglalkozik a kápolnával. Ha ennek belsejében széttekintünk, előre igen kedvező benyomást nyerünk a bár nem nagy szabású, de szép oszlopzatok, merész csúcsíves boltozatok és ablakok által. Azonban, ha figyelmesen körülnézünk azonnal észre vesszük, hogy a rokkokó stilü oltár sehogy sincs összhangzásban a kápolna stiljével, hogy a falak itt-ott el vannak repedve s a fülkék némelyikében a szobrocskák meg vannak rongálva, vagy épen hiányznak. Ezek okát tudakolva, vezetők felvilágosított, hogy a kápolnát tűzvészek pusztították s hihetőleg ezeknek esett áldozatul az eredetileg bizonyára szintén góth stilben készített oltár, melyet később, a magas művészet iránt fogékonysággal nem bíró egyének helyettesítettek a mostanival. Ugyanazon tűzvészek okozhatták a falak repedéseit és a szobrocskák elpusztulását, valamint a kápolna északi falán levő freskók megrongálását is. Feltűnő és érdekes még a Boldogságos szüz kimulását ábrázoló és valódi műbecscsel bíró oltárkép is, melyért Samassa József volt szepesi püspök és jelenlegi egri érsek 4000 forintot és új oltárképet ígért egy alkalommal, de a melytől a minorita atyák nem akartak megválni.

Még ezen kápolna keletkezésének történetét hallgattuk meg, mely szerint azt Hedwig, Zápolya István nádor kegyes özvegye, ki Perzemislaus tescheni hercegnek volt a leánya, 1510 ben olasz mesterek által építtette és férje nevére Zápolya kápolnának nevezte el.

Ezek után azon perselyek tartalmát, melyek utján a kápolna renoválására szolgáló alap volt összegyűjtendő, filléreinkkel némileg szaporítván, és szíves kalauzunknak köszönetet mondván, tovább haladtunk Káposztafalu felé.

Az ut idáig meglehetősen egyhangu, a mennyiben mintegy $\frac{3}{4}$ órai gyalogolás alatt, nem is a legjobban termő, lankás szántóföldek között vezet végig. Káposztafalu maga sem nyújt semmi érdekes megtekinteni valót. A mint azonban ebből is — déli irányban — kiérünk, jobbról nem messze marad el tőlünk Sávnik község, a mely mellett látszik a szepesi püspök gyönyörű nyaraló kastélya, pompás parkoktól körülvéve. A mig ezt szemléljük, az alatt az n irányból, a merre

menni szándékozunk, tompa morajt, nehéz kalapácsütésekhez hasonló zajt hallunk. Találgatjuk, hogy vajjon mi lehet az? De a mint tovább haladtunk, csakhamar egy néhány s köztük egy füstölgő, magas kéményű épület tűnik fel szemcink előtt. Most már ki találjuk, hogy mi okozza azt a távolság kisszűbbedésével folyton növekvő zajt. Egy vashámor. S miután — ha úgy akarjuk — utunk annak az udvarán vezet keresztül, megtekinthetjük, hogy a kohók izzó tűzéből kifolyó nyers vasat miképpen gyurják a nagy, vizerő által mozgatott kalapácsok kovácsolt vassá?

A mint a hámor udvarából kilépünk, magunk előtt látjuk a Szepesség egyik legnagyobb folyóját, a Hernádot, de itt még csak mint jókora havasi patakot. Körül nézünk, hogy honnan jön és merre megy? s egyuttal szemlélhetünk egy rendkívül érdekes természeti csodát! Ugyanis, a Hernád a helyett, hogy balra tört volna magának medret, a hol utjában sík mezőt, vagy csak kisebb emelkedéseket talált volna, neki ment egy csaknem oly magas hegynek, mint a mi Czenkünk, és azt törte át, utját mintegy 6—8 klm. hosszúságban mindenütt kemény sziklába vájva. Hogy miért történt ez így? — az a földfelület mostani alakulatából kimagyarázhatatlan és az oknak komoly kutatására hívja fel a gondolkodó embert!

E természeti különlegesség megsodálása után, minthogy már az idő is meglehetősen előre haladott, mi is tovább igyekeztünk kirándulásunk végcélja felé. Társaságunk tagjai között többen voltak olyanok, a kik a Lapis Refugii-ra vezető utat ismerték s mi azok után mentünk. Mert megjegyezni kívánom, hogy ezt a hegyek, völgyek és szakadékok tömkelegében, vezető nélkül, másként halandó ember meg nem találja, és talán épen ebben rejlik egyik oka annak is, hogy a tatároktól szorongatott szepességiek ezt a helyet választották ki maguknak menedék helyül. — Az ég tudja, hány-szor mentünk az aránylag rövid idő alatt hegyre föl, völgybe le, jobbra-balra kanyarodva, mig végre egy utolsó meredek hegyoldal megmászása után magunkat egy meglehetősen sík, tisztás területen találtuk. A mig itt egy pár pillanatra megálltunk, hogy a fáradságos utolytán kimerült tagjaink és lihegő tüdőnk pihenjenek s hogy a magunkról szakadó izzadságot letöröljük, az alatt körül tekintve, a ritkán elszórt fák és bokrok közt észrevettük ama romokat, melyek megtekintésére jöttünk. Örömtől ujjongva, hogy már czélnál vagyunk, minden fáradságunk daczára, siettünk azoknak, valamint a környéknek megtekintésére.

A romok, bár emberi erőszak és az idő vasfoga évszázak óta dolgoztak azon, hogy törpítsék, a föld színéből még most is meglehetősen, sőt némely helyen 3—4 méternyire is kiállanak. Ennél fogva még jól ki lehet venni belőlük, hogy micsoda helyiségek voltak benne. Legkívül egy hatalmas, erős fal nyomai láthatók, mely bizonyára várfal lehetett. Ezen belül, aránylag szűk udvarban egy kápolnának és számos szobának a körvonalai vehetők ki; sőt az itt-ott nagyobb magasságban megmaradt falak azt is sejteni engedik, hogy az épületnek némely része emelettel is bírt. Azonban úgy a kápolna, mint némely czellák teriméjéből már évszázados fők nőttek ki a hosszú idő óta.

A környéket megtekintve, mint már fennebb is említém, első sorban az tűnik fel, hogy a romok hegy oldalában, meglehetősen sík és tisztás helyen vannak. E hegyet három oldalról rendkívül mély és nagyon meredek völgyoldalok választják el a közeli hegyektől. A negyedik oldalon pedig — dél felől — egy ennél magasabb hegy emelkedik. Ha ennek háttal állunk, úgy szemünk előtt gyönyörű panorama nyílik. Csaknem az egész Szepességét belátjuk, a mennyiben látóhatárunknak észak kelet felől a Branyiszkó, észak felől pedig a meghatóan szép Magas-Tátra égbe nyúló csúcsainak sorfala vet határt. E helyett talán a róla nyíló szép kilátás miatt, a szepességi németek »Schauburg«-nak, a régi latin irományok pedig »Lethonkew«-nek nevezik, hihetőleg a magyarul »Látványkő«-től származtatva.

Hogy e szemlődéseink után miként töltöttük a napnak még hátralevő részét, és miként tértünk vissza Iglóra? annak elbeszélésével nem untatom igen t. hallgatóimat. Mindössze csak azt említem még meg, hogy tanárunk elmondta röviden a Lapis Refugii történetét; mi pedig a hazánk és nemzetünk fölött szerencsésen elviharzott szomorú napokra való visszaemlékezés hatása alatt oly érzékenyen zengtük el a Hymnust és Szózatot, mint talán életünkben soha máskor.

Ezek után még csak arra nézve legyen szabad szíves türelmüket kérnem, hogy a Lapis Refugii történetéből azt a keveset, a mit a Szepességen való tartózkodásom ideje alatt hallottam, és a miket róla olvasgattam: röviden itt is elmondhassam.

A történelemből mindnyájunk előtt ismeretes a tatárjárás ideje, a maga leírhatatlan borzalmaival. Tudjuk, hogy e vad csordák mily ellenállhatatlan erővel törték be hazánkba s hogy a mihi-pusztai gyásznapi után, melynek oka lemoshatlanul gőgös főuraink visszavonása volt, mily rémitő kegyetlenséggel pusztítottak mindent, a mi utjokba akadt s öldököltek kor és nemi különbség nélkül mindenkit, a ki kezük ügyébe került. Tudjuk azt is, hogy az ország lakosainak nagy része az e borzalmaktól való félelmében bucsut mondott a családi tűzhelynek s a félreeső és csak igen nehezen megközelíthető hegyek és völgyek között, vagy elrejtett barlangokban keresett menedéket.

Igy cselekedett a Szepesség lakosságának is egy töredéke, mely magát cseséggel, barmokkal, fegyverekkel és más eszközökkel jól felszerelve, a fennebb leírt »Látványkő«-re vonult fel s azt körülsánczolván, falakkal jól megerősítette, védte és sértetlenül maradt. Az éhség — azon három évi idő alatt, míg a tatárok hazánkban tartózkodtak, nem hozta ki őket rejtekükből mint sok másokat vesztükre, mert a magukkal vitt eleség és barmok, valamint a közeli erdők vadjai elegendő táplálékot nyújtottak nekik. A Batu khán által iratott és az ország pecsétjével is ellátott hamis királyi levelek pedig, melyek által ez az elrejtőzött népeket rejtekükből elcsalogatta, hogy aztán ezeket is lemészá-

roltassa: vagy nem jutottak a kezeikhez, vagy ha igen, nem mentek ezek után lépre.

Mikor azután végre a vad mongol csordák elhagyták hazánkat, ők is lejöttek a »Látványkő«-ről és elszéledve, ismét benépesítették a feldult és pusztává tett megyét. Leégetett és lerombolt falvaikat és városaikat újból föl kezdték építeni s ez időből különösen említésre méltó Lőcse városnak alapítása.

Egy pár év múlva, midőn módosabbak lettek, a »Látványkő«-re, szerencsés megmenekülésük emlékére, vagyis inkább megmenekülésükért az Isten dicsőítésére egy karthausi zárdát alapítottak; a »Látványkő«-vet pedig azóta »Lapis Refugii«-nek, vagyis magyarul »Menedékkő«-nek nevezik.

A zárdá, rendeltetéséhez képest, eleinte a benne lakó karthausi barátok által sokáik az Isten dicsőségének szolgálatában állott, de a hosszú évszázadok alatt sok viszontagság is érte. A cseh husziták rabló-várat csináltak a szent falak között. I. Ferdinánd és Zápolya ellenkirályok uralkodása alatt majd az egyik, majd a másik fél hivei fészkeltek meg magukat benne s a zárdának természetesen mindannyiszor heves ostromokat kellett kiállania. Később ismét rablóbandák tanyája lett, a melyek a szepesi nép kárára sokszor roppant garázdálkodásokat vittek véghez, míg végre a nép megunt a sok zaklatást, kiüzte a rablókat belőle, de egyúttal azon okból, hogy a rablóknak tanyául ne szolgálhasson, az 1543 ik évben le is rombolták. Azóta pedig az idő folytatja romboló munkáját.

Mélyen tisztelt hallgatóim! Szeretett magyar hajtársak!

Ime ezekben volt szerencsém egy a Szepességen tett kirándulásomat leírni. Miután azonban a Magyarok Istene csak épen néhány nappal ezelőtt engedte megérnünk, hogy szeretett hazánk fennállásának második ezredévébe lépünk: alkalmoszerűnek tartottam egyúttal az elmúlt ezredév egy oly szomorú epizódját is föl idézni emlékezetünkben, a mely hazánkat és nemzetünket végveszélylyel fenyegette. Ámde életerős fajunk kiállotta nem csak ezt, hanem még ehhez hasonló sok más veszedelmet is, úgy, hogy: »megfogyva bár, de törve nem, él a magyar nemzet ma is e hazán!«

Ezek után felolvasásomat befejezván, arra kérem a m. t. hallgatóimat, hogy az új ezredév küszöbén, velem együtt, egy szívvel lélekkel rebegjenek fohászt a Magyarok Istenéhez a következőképpen:

Mindenható Isten! Óvd meg a mi Kárpátoktól övezett hazánkat, és hozzád mindig hű nemzetünket a jövőben oly veszedelmektől, a milyenekkel a múltban — ősünk bűne miatt — sújtottad! Hisz eddigi szenvedései által »megbűnhődte már e nép nem csak a multat, de a jövőndőt is!« S miután »a nagy világon e kívül nincs számunkra több hely«, azért esdve kérünk: tartsd meg a mi hön szeretett hazánkat, az idők végtelenségéig!

Különfélék.

Gr. Béldi Ferenczné.

Mig egyrészt kedves kötelességet vé-
lünk teljesíteni t. olvasóinkkal szemben,
a midőn egy jótékonyaságról Erdély
bércein tul is ismert főuri nő arc-
képét mutatjuk be, addig másrészt
hálánkat rójjuk le iránta azért a fé-
nyes sikerért, melylyel az E. K. E.
Kárpát-Muzeumának az alapját az
egyesület kolozsvármegyei osztálya ál-
tal rendezett jelmezbál alkalmából kö-
zel 1500 frtnyi jövedelemmel meg-
vetette. Bizonyára még sokan emlé-
kezni fognak a gr. Béldi Ferenczné
arcképének megpillantásánál arra az
erdélyszerte ünnepezt vargyasi Dániel
Zsófiára, ki már fiatal korában testi
és lelki szépségben egyaránt kima-
gasló alakja volt az erdélyi részek
főrangu társaséletének, sőt az élet
alkonyán is az unokáiban megújulva
gyönyörködhetik szeretett övéitől kör-
nyezve a köztisztelet melegítő suga-
raiban.

A február 12—13. án virradóra a
nemzeti színház összes helyiségeiben le-
zajlott fényes bál a millenáris esz-
tendő egyik legszebb és legjellemzőbb
bevezetéseként a népet ugyszólván
jelmezében emelte magához; a he-
gyek és völgyek falusi lakói, az er-
délyi Kárpátok bércei közt élő nem-
zetiségek szingazdag és káprázatosan
szép csoportozataiból alakított élőké-
pek, majd a lakodalmi menetben fel-
vonuló párok egy egész új világot
tártak a páholsorok báli díszben ra-
gyogó hölgyközönsége és a bálterem-
mé varázsolt nézőtérén hullámzó em-
bertömeg gyönyörben uszó szemei elé.
Egy mesészerű tündérvilág, *a szalon-
képessé vált népiesség* valósággal dia-
dalt ült. Az elragadó, ígésző szép an-
gyalarczok kipirulva a gyöngyös pár-
ták terhe alatt, a testhez álló pruszli-
kok és a hullámos rövid viganók,
a piros csizmába bujtatott piczi női
lábak, a lobogó pántlikákkal díszít-
ett hajfonadékok s a női termetet
amaga természetes bájaival kieme-
lő himzett ingváll csak arról győ-
zött meg, hogy női szépség köz-
vetlenebbül, megragadóbban még nem
nyilatkozott meg, mint a népvisele-
tek festői egyszerűségében.

És ime a 60-as évek végén a főuri
körök kezdeményezéséből még maig
is élénk emlékből élő nagyfényű né-
prajzi jelmez bál, a melyen egy Bethlen
gróf oláh öltözete állítólag 200 frtba
került: az E. K. E. révén megint fel-
ujult s ugyancsak elfoglalta az őt
megillető legfényesebb polcot.

Az erdélyi uri nők hazafiasan do-
bogó szive befogadta, bálképessé tette
a Millenium örömeiben a népet, föl-
vette a természet gyermekeinek ha-
misítatlanul őseredeti jelmezt s az
Egyetértés, Testvériség, Lelkesedés
és Béke nemtőlől körülállott oltáron
lobogó honszerelem tüze körül cso-

portosulva, mintegy reménykedő bi-
zalommal tekintettek fel a kivont kar-
du Hungária védelme alatt kiemel-
kedő Transylvaniára, kik előtt a Mil-
lenium megdicsőüléseként honfoglaló
Árpád állott kelevésszel, buzogány-
nyal, dárdával és karddal felfegyverke-
zett vezéreinek törzskarától környezve.

A riadó harsonák a Hymnusz ak-
kordjaiba mentek át, s a fehér fény-
nyel megvilágított népbéke allegóriája
a vörös gloria fényben áldólag aláte-
kintő fejedelmi Hungária átszellemült
alakjával oly lebilincselő hatást gyako-
rolt a nézőkre, hogy az elragadó szép
kép szemléletével betelni alig tudtak.

Tehát egy néprajzi jelentőségre néz-
ve is a szokott jelmez-bálokat messze

GR. BÉLDI FERENCZNÉ.

tulhaladó sikerrel és a társaskörök
páratlan részvétele mellett zárult a
kolozsvári farsang az Erd. Kárpát-
Egyesület által rendezett zártkörű
néprajzi bállal, a melyen az összes
erdélyi népviseletek a magok festői
tarkaságában, mint egy élő és mozgó
ethnográfia sokáig kedves és felejt-
hetlen emlékből fog élni mindenki-
nek, a ki csak benne gyönyörködhet-
ett. Gr. Béldi Ferenczné, ez a haza-
fias érzelmeiről és iskolákat alapító
jótékony szelleméről erdélyszerte tisz-
telt és becsült fenkölt lelkű uri nő ál-
lott élére a mozgalomnak s az uttó-
rés nehézségeit nemcsak leküzdési
sikerült az ő lankadatlan és lelkes
buzgalmának, de oly széles körben
tudta az érdeklődést felkelteni, hogy
már jóval a bál előtt a siker bizto-
sítva volt.

A legnagyobb lelkesedéssel aján-
lotta fel mindenki szolgálatait az ére-
lyes és páratlan buzgalmu női bál-

nőknek s a fáradhatlan kitartás meg-
termé legszebb gyümölcseit.

Gr. Béldi Ferencznében, mint az
E. K. E. női választmányának elnö-
kében annak a reménynek is zálogát
birjuk, mely az erdélyi nőket testüle-
tileg a gyopáros trikolór alatt tábo-
runkba vezetendi.

TURISTASÁG.

A turista-snob. *Rosegger* sikerült
és nagyon találó cikket ír azokról a
turista-snobokról, akik szenvedélyesen
másszák az Alpeseket csak azért,
mert Alpeseket mászni divat. Így szól
többek között:

Manapság szükségletté vált, hogy
bizonyos időben az Alpesek között le-
gyünk, magas hegyeket mászunk.
Mindenki erről beszél. Mi ez tu-
lajdonképpen? Megmondom nagyon
ridegen. Az igazi utazás és alpesi tu-
ristaság avégből, hogy művelődjünk, s
gyönyörködjünk a világban és a ter-
mészetben, *nagyon nemes és jelentős*;
de a hogyan ma a legtöbben utaz-
nak, az oktalanság. Utaznak, hogy
éppen utazzanak, hegyet másznak,
hogy éppen másszanak, semmi hasz-
nuk nincs belőle; de ha tul vannak
rajta, akkor mintha lidércnyomástól
szabadultak volna meg. Már hetekkel
előbb beleélik magukat az emberek,
hogy az utazásnak meg kell lennie,
fogva vannak az utazás lázától, a mely-
nek öntudatlanul engednek s azután
elszenvedik néhány hétig a vasút, az
idegen szállások, a meg nem szokott
ételek és a mindenféle turista-viszon-
tagságok keserveit. Sokan kerülnek
haza a Salzkammergutból, Tirolból,
Svájcából s nem tudnak egyebet el-
mondani, mint azt, hogy ebben vagy
abban a vendéglőben ettek, ezen vagy
azon a hegyen töltöttek egy éjszakát
s hogy ezért vagy azért az utért mit
fizettek. Szüleink és őseink bizony ott-
hon ültek. És ugyan mi a mi turistáink-
nál a természet élvezése? Háromne-
gyed részük, akik utaznak, lótnak fut-
nak, másznak, kapaszkodnak, *nem érzik
a gyönyört és a boldogságot a termé-
szet láttára*; egészen más ok készíteti
őket az utra. Tudni akarják például,
ki utazik jobban, ki lép gyorsabban,
ki kapaszkodik fürgébben; pontosan
akarják tudni, méterekben, milyen
magas valamelyik hegy, milyen nagy
egy-egy barlang, vagy milyen mély
egy tú. Ha már megmérték tiszter,
akkor megmériken tizenegyedszer. Ott
akarnak járni, a hol nincsenek utak
és ott kuszni, a hol semmiféle ösvény
nincs, éppen ott akarnak feljutni a
hegyre, a hol nem lehet feljutni, el-
akarják érni azt, a mit mások még
nem értek el előttük. Augusztusban
egy millió ember kuszk-mászik az
Alpeseken Grác és Genf között. Hét-
százezer közülök turista.